

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1439

5 69 17 ΔΕ
B. Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Ομίλου
3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ 3.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ,"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

Τιμή 20 λ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥΣ

Γνωρίζομε όλοι μας ποιά μορφωτική δύναμη έχει σέ όλους τους πολιτισμένους λαούς τò βιβλίο και πόσο άγνωστο και αδιάβαστο μένει στην πατρίδα μας τò βιβλίο τò ελληνικό. Για ν' αγαπήση όμως ο λαός μας τò διάβασμα πρέπει νά νιώσουν τὰ ελληνόπουλα από μικρά την αξία και την αγάπη τού βιβλίου, και γιαυτό είναι τὰ καλά βιβλία από τὰ χρησιμότερα και πού απαραίτητα πού έχομε σήμερα νά δώσωμε στο έθνος μας.

Για νά βοηθήση ο Έκπαιδευτικός Όμιλος τò μεγάλο αυτό έργο αποφάσισε νά βγάλη μιὰ σειρά βιβλία για τὰ ελληνόπουλα.

Τὰ βιβλία αυτά θά έχουν πάντα λογοτεχνική αξία γιατί μόνο ο,τι είναι όμορφο και μέ τέχνη γραμμένο μπορεί νά συγκινήση τò παιδί, και αξίζει νά τού τò δώσωμε.

Θά παίρνουν τò όλικό τους από την εθνική ζωή, τή σημερινή και την περασμένη, καθώς και από τò φυσικό κόσμο. Έτσι θά ζωντανέουν για τò ελληνόπουλο έθνος και φύση, και θά τò κάνουν νά νιώση καλύτερα τή θέση του και τή σημασία του μέσα στο έθνος και τόν κόσμο.

Θά είναι πρωτότυπες ελληνικές ιστορίες ή και ξένα κλασικά έργα σέ μεταφράσεις και διασκευές, πού νά μπορούν νά διαβαστούν μέ όφελος από τὰ δικιά μας παιδιά.

Θά χρησιμοποιουν για νά διαβάζονται από τὰ παιδιά μας σπίτι, σά συμπλήρωμα νά πούμε τής άγωγής πού τους δίνει τò σχολείο, θά έχουν όμως και μέσα στο εθνικό σχολείο τή θέση τους.

Περιστό νά προσθέσωμε πòς τὰ βιβλία αυτά θά είναι γραμμένα στη δημοτική μας γλώσσα. Γιατί μόνο σέ αυτήν είναι δυνατό νά νιώσουν τὰ παιδιά μας και ν' αγαπήσουν ο,τι διαβάζουν, και μόνο μέ αυτήν μπορούμε νά τους δώσωμε άληθινή μόρφωση. Άφησε πού δέ γράφεται σήμερα έργο μέ φιλολογική σημασία σέ άλλη γλώσσα από τή γλώσσα τή ζωντανή.

Η σημείωση πού όρίζει κάθε φορά στην αρχή τού βιβλίου την ηλικία των παιδιών είναι για νά βοηθήση τόν πατέρα στο διάλεγμα των βιβλίων. Με τή βοήθεια όμως τού δασκάλου μπορούν τὰ ίδια τὰ βιβλία νά διαβαστούν και από παιδιά μικρότερης ηλικίας.

(ή συνέχεια στην 3. σελίδα)

5 15 ΕΑΣ
Βιβλιοθήκη Ενωσ. Όμιλου.

3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ 3.

Π. Σ. Δ Ε Λ Τ Α

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ",

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

002
KNS
Σφ2Α
1439

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ *

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

Τέλεια αναγνωστικά είναι αδύνατο να γίνουν όσο επιβάλλεται στο σχολικό βιβλίο ή καθαρεύουσα: το πρώτο πρώτο θά ήταν ν' αλλάξει ή γλώσσα: αφού όμως αυτό δεν είναι στο χέρι μας, αφού ο νόμος δυστυχώς μας επιβάλλει τή διγλωσσία, τουλάχιστον ως διορθωθή ή ουσία του ελληνικού αναγνωστικού, πού ως τώρα δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και τις ανάγκες τής παιδαγωγικής.

Από το αλφαθητάριο αρχίζει ή ανυπόφορη καθαρεύουσα και πηγαίνει αυξάνοντας με κάθε κεφάλαιο, σε κάθε βιβλίο. Στο βιβλίο πού το παιδί μαθαίνει να συλλαβίζει (Αλφαθητάριο Α' Δημοτικού) έχουμε ήδη λέξεις και φράσεις καθώς συνάγην (σ. 30), νήσσα (σ. 16), «ή χήν γενᾶ μεγάλα ὄα» (σ. 17), «ἐχόρευσαν και ηῆλησαν» (σ. 22), «ἄν ὁ κύριος ἀσθενῆ, ἀρρωστεῖ και ὁ σκύλος» (σ. 25), «ὄνυχας γαμψούς» και «σαθρῶν τοίχων» (σ. 28), «ὁ σκνίψ» (σ. 31) κτλ.

Και τὸν ἴδιο χρόνο στο πρώτο αναγνωστικό (Α' τάξη, μέρος δευτερο) βλέπομε τέτοιες φράσεις: «Η μήτηρ συνεχώρησεν αὐτόν» (σ. 5), «ἔσχιζε τὰς χεῖρας αὐτῶν με τοὺς γαμψοὺς και ὀξεῖς ὄνυχάς της» (σ. 8), «ὀλάκει με χαράν» (σ. 11), «ὁ Ἐκτωρ ἠγάπα τὰ παιδιά, διότι ταῦτα περιεποιῶντο αὐτόν περισσότερο τῶν ἄλλων» (σ. 11) (φράση σκοτεινή και βαρειά για μικρὰ παιδάκια), «παιδίον... ἀνυπόδητον και ρυπαρόν» (σ. 14), «τὸ μέγα φρέαρ» (σ. 25), «ὁ λαγῶς» (σ. 26), «νά τὸν ἐκδιώξῃ» (σ. 31), «ἔλειχε τὰς χεῖρας» (σ. 32), «ὠραίας τριανταφυλλέας» (σ. 36), «ὀδὸς εἰς ἐμέ» (σ. 36), «τὰ παιδιά ἐσκότιων ἐκ χαρᾶς» (σ. 60), «ἐδῶ δὲ ἐφύοντο μηλέαι, ἀχλαδέαι» (σ. 61) κ. ἄ.

Αὐτὰ για παιδάκια πού αρχίζουν να διαβάσουν μόλις, δηλ. 6-7 χρονῶν, μὴν τὸ ξεγνοῦμε. Οἱ δάσκαλοι ὀλοι τραβοῦν τὰ μαλλιά τους κάθε φορά πού βάζουν τὰ παιδάκια να διαβάσουν. Οἱ καλύτεροι προσπαθοῦν να μεταφράσουν — αν εἶναι δυνατό να τὸ παραδεχθοῦμε ἕνα τέτοιο πρωτάκουστο πράμα — λέξη πρὸς λέξη τὸ κείμενο, ὅπως δηλ. θά ἔκαναν αν μάθαινε τὸ ἑλληνόπουλο ξένη γλώσσα και ὄχι ἐκείνη πού μιλά στο σπίτι. Και εἶναι χειρότερο παρά αν μάθαινε ξένη γλώσσα: γιατί τις λέξεις τής ξένης γλώσσας πού θά

* Πρωτοδημοσιεύτηκε στο Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου 3 (1913) σ. 232 — 256.

μάθη, θὰ τις ξανακούσῃ ὅποτε βρεθῆ μὲ ξένους ποὺ μεταχειρίζονται αὐτὴν τῇ γλώσσᾳ: ἐνῶ τις λέξεις ποὺ βρίσκει στὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωσμάτιο καὶ ποὺ κοιπιάζει τόσο νὰ τις μάθη, δὲν τις ἀκούει σὲ καμιὰ ἐλληνικὴ συντροφιά, ὅπου ἡ νῆσσα λέγεται πάπια, τὰ ἀὰ ἀβγά, ὁ ὄνυξ νύχι, ὁ σκῆψ σκνίπα κτλ.

Μοῦ ἔλεγε μιὰ δασκάλισσα, μιὰ πολὺ μορφωμένη κυρία: «Ὅταν ἀνοίξω καὶ διαβάσω τὸ ἀναγνωστικὸ, δὲ μοῦ κάνει ἐντύπωση ἡ γλώσσα, τὴν ἔχω συνηθίσει: μὰ σὰν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ ποὺ διαβάζει... ποπό! μοῦ ἔρχεται νὰ τραβήξω τὰ μαλλιά μου.» Σ' αὐτὴ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν βρίσκονται ἔλοι οἱ δάσκαλοι μας ποὺ τίμια θέλουν νὰ διδάξουν τὰ παιδιά μας. Καὶ αὐτὸ δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πολὺ μικρὲς τάξεις, ὅπου ἀπαντοῦμε τραγελαφικὲς φράσεις σὰν αὐτὴν: «καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν οἴνα τοῦ Ἄνδροεον καὶ σύρει αὐτὴν δυνατά» (Α*, σ. 15), καὶ ἄγριες καθαρεύουσες σὰν ἐτούτην: «ὅταν ἐκκολοφθῶσιν οἱ πειναλέοι νεοσσοί, οἱ γονεῖς ἔχουσι πολλὰ νὰ κάμωσι, διὰ νὰ καθησυχάσωσι τοὺς μικροὺς ταραξίας» (Β, σ. 38). αὐτὸ λέγω, δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πρώτες τάξεις ὅπου διδάσκονται παιδάκια 6 καὶ 7 χρονῶν, μὰ καὶ στὶς μεγάλες, στὴν Δ' καὶ στὴν Ε' τάξιν, ἀκόμα καὶ στὴν Σ', ὅπου κεφάλαια ὀλόκληρα τὰ πηδοῦν ἐκ συμφώνου ἔλοι οἱ δάσκαλοι, γιατί οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν νὰ τὰ καλοκαταλάβουν ἔτσι ποὺ νὰ τὰ ἐξηγήσουν καὶ στὰ παιδιά. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι στὴν Σ' τὸ κεφάλαιο «Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ», κακογραμμένο, σκοτεινὸ, ἀκατανόητο τόσο ποὺ μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ μπερδέψῃ τις λίγες γνώσεις ποὺ ἕως ἔχει τὸ παιδί γιὰ τὸ συνεταιρισμὸ.

Μιὰ διευθύντρια παρθεναγωγείου μοῦ διηγήθηκε πὼς μιὰ μέρα ποὺ ἀναπλήρωνε κάποια ἄρρωστη δασκάλισσά της σὲ μιὰ ἀπὸ τις μεσαίες τάξεις, προσπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ στὰ παιδιά τις λέξεις ποὺ δὲν καταλάβαιναν μὰ τόσες πολλὲς ἦταν αὐτές, τόσο συχνὰ ἀναγκάζονταν νὰ σταματήσῃ τὸ διάβασμα σὲ κάθε λέξη, ποὺ ἀπελπίστηκε καὶ τὰ παράτησε, καὶ εἶπε στὸ παιδί: «Διάβαζε τώρα καὶ μὴ γυρεύεις νὰ καταλάβῃς». Φαντάστηκε ἄραγε ποτὲ κανένας ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τί ἐγκλημα ἔκανε ἔταν παραδέχτηκε τὰ βιβλία αὐτὰ γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ σ' ἔλα τὰ δυστυχημένα παιδιά τοῦ ἐλληνισμοῦ τὸ βάσανο γιὰ ἕξι χρόνια τῆς ζωῆς τους νὰ διαβάσουν «χωρὶς νὰ γυρεύουν νὰ καταλάβουν»;

* Τὰ ψηφία Α, Β κτλ. σημαίνουν Ἄναγνωστικὸ γιὰ τὴν Α' δημοτικῶν, Β' κτλ.

Δοκίμασα κάποτε νά βάλω παιδιά νά διαβάσουν δυνατά: ἦταν τραγικό ν' ἀκοῦς ἕνα παιδάκι δέκα χρονῶν ν' ἀραδιάζῃ σάν παπαγάλος μὲ μονότονη τσιριχτή φωνή συλλαβῆς ἀκατανόητες, κόβοντας τίς λέξεις στή μέση, κολλώνοντας τὸ τέλος τῆς μιᾶς στὴν ἀρχὴ τῆς ἄλλης, χωρὶς ἄλλη συλλογὴ παρὰ πῶς νά τὰ πῆ πὺ γρήγορα: «Αἰκραεατό-μυιαιοτοτεμέ-τονισχυρόν-βομβονκαί-τηνῶραι-ανμεταλλικὴν-λαμψιντών» κτλ.— Σταμάτησα τὸ παιδί καὶ ρώτησα: «Καταλαβαίνεις»; — Κοίταξε τὸ βιβλίον, ἐμένα, καὶ πάλι τὸ βιβλίον καὶ δὲ μίλησε. Πῆρα τὸ βιβλίον καὶ ζήτησα ἕνα διηγηματάκι πού εἶχε διαβάσει λίγες μέρες πρωτότερα τὸ παιδί, «Πῶς ἀνταμείβεται μία ἀνθρώπις διὰ τὴν τιμότητα αὐτῆς» (Γ, σ. 85), καὶ τοῦ εἶπα νά μοῦ τὸ διηγηθῇ. Τὸ μικρὸ μὲ κοίταξε, κοίταξε τὸ βιβλίον, μὰ δὲ μιλοῦσε. Ρώτησα: «Τὸ διάβασες;» — «Ναί» μοῦ εἶπε. — «Λοιπὸν πές μου το». — Καὶ τὸ μικρὸ μοῦ ὠμολόγησε, μὲ ντροπὴ καὶ στενοχωρία: «Τὸ διάβασαμὲ στὸ σχολεῖο... μὰ δὲν τὸ κατάλαβα...» Δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἡ ἰδέα πῶς τὰ βιβλία γράφονται γιὰ νά καταλαβαίνονται.

Ἔβαλα μιὰ μαθήτρια πού εἶχε τελειώσει τὴ Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ νά μοῦ διαβάσῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ πολλὰς λέξεις δὲν τίς καταλάβαινε: κάποτε ἡ ἔννοια τὴν ἔκανε νά μαντεύῃ, ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἔννοια μάντευε στραβά, καὶ ἄλλοτε δὲν καταλάβαινε τίποτα. Ἔχω σημειώσει στὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου μερικές τῆς ἀπαντήσεις:

«Τέλος παρετήρησε καὶ τι ἐπὶ τοῦ κοιώματος μιᾶς δρυός» (σ. 124), Ἐξήγηση: «στὸ σῶμα μιᾶς δρυός».

«Ἐχει ῥύγχος ὀξύτερον τοῦ λύκου» (σ. 125). Ἐξήγηση: «δυνατώτερο».

«Ὀδῶν μακροτέραν, πλέον θυσσανωτήν». Ἐξήγηση: «καμπυλωτή».

«Υλακτεῖ δὲ ὀξέως». Ἐξήγηση: «πῆδᾶ δυνατά».

Στις σ. 126 καὶ 127, ἐμπρὸς σὲ δλόκληρες φράσεις ἔχω σημειώσει: «Δὲν μπόρεσε νά ἐξηγήσῃ». Στις λέξεις «ἀδηφάγος — ἀκαταπόνητος — θηρεύει — κονίκλους — βρούον» ἔχω σημειώσει: «ἄγνωστο». Στὴ σ. 91 βλέπω τίς ἴδιαις πάλι ἐξηγήσεις: «ἔρπουσιν», ἐξήγ. «πετοῦν», καὶ ἔξαφνα «ἄχ, ὄχι! ἔρπετᾶ εἶναι τὰ φῖδια: θὰ πῆ σέρνονται! «Θέτουσιν», ἐξήγ. «μπαίνουν» — «εἰσδύουσιν», ἐξήγ. «βγαίνουν». Ἐδῶ ἡ ἔννοια τὴ γέλασε: ἡ φράση λέγει: «Τότε ἔρπουσιν αἱ κάμψαι, εἰσδύουσιν εἰς τὴν γῆν καὶ μεταβάλλονται εἰς χρυσαλλίδας» (Γ, σ. 91). «Ἄ!» μοῦ εἶπε ἡ μαθήτρια τῆς Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ, «εἰσδύουσιν, θὰ πῆ βγαίνουν ἀπὸ τῆ γῆ».

Σὲ ἄλλη μαθήτριά σου ποὺ εἶχε τελειώσει τὶς ἔξι τάξεις τοῦ δημοτικοῦ διάβαζα ἀπὸ τὸ ἀναγνωσματᾶριό τῆς Β', ποὺ εἶναι δηλαδὴ γραμμένο γιὰ παιδάκια 8—9 χρονῶν: «Ὁ ἵππος εἶναι ὠραῖον ζῶον. Ἡ κεφαλὴ του εἶναι ἐπιμήκης». Ρώτησα: «Τί θὰ πῆ ἐπιμήκης;»—Μὲ κοίταξε καὶ συλλογίζονταν, τέλος εἶπε: «Πέστε το πάλι», καὶ ξαναδιάβασα τὴ φράση.—«Α!» εἶπε, «θὰ πῆ τετράγωνη; τετράγωνο δὲν εἶναι τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου; τὸ μέτωπό του εἶναι πλατὺ».

Σὲ διηγηματάκια ὅπου μιλοῦν παιδιὰ ἢ γλῶσσα εἶναι ἀνυπόφορη· π. χ. «*Ἄχ, πόσον ψῦχος εἶναι σήμερον!* ἔλεγεν ἡ Καλλιόπη». «*Καὶ ὁ ἀδελφός της Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον μὲ κοκκίνην ἐκ τοῦ ψύχους ὄνα...*» (Β, σ. 26). «*Τί πτηρὸν γὰρ εἶνε; ἠρώτησεν ἡ Καλλιόπη.—*Εἶνε καρδερίνα, ἀπήτησεν ὁ Ἀγησίλαος. *Ἄν βλέπεις τὸ κόκκινον σίγμα ἄνωθεν τοῦ ῥάμφους καὶ τὰ κίτρινα περὰ εἰς τὰς πτέρυγας;... γὰρ τὸ βάλλωμεν εἰς τὸ κλωβίον...*» (σ. 27). «*Εἶπεν ἡ μήτηρ τῶν παιδίων εἰς αὐτά: Ἀκούσατε, τέκνα μου, τώρα θὰ ἠὲχαριστιεῖτο ἡ καρδερίνα σας περισσότερον ἔξω ἢ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον. Ἀπολύσατέ την, διότι ἠμπορεῖ γὰρ ἀποθάνῃ εἰς τὸ κλωβίον...*» (σ. 28). «*Ἡ καρδερίνα... τέλος ἐπέταξε. Χαῖρε, καρδερίνα, χαῖρε!* ἔκραζαν τὰ παιδιὰ» (σ. 29). «*Τότε εἶπε ἡ μήτηρ πρὸς αὐτά. Τὸ καλὸν πτηρὸν σὰς ἀγαπᾷ ἀπὸ εὐγνωμοσύνης διότι ἐδείχθητε εὖσπλαγχνα πρὸς αὐτό...*» (σ. 29), κτλ.

Σὲ τέτοια διηγήματα ὅπου τὸ παιδί ποὺ διαβάζει ξαναβρίσκει σκηνές τῆς δικῆς του καθημερινῆς ζωῆς, φαίνεται ἀκόμα πιὸ φανερά ἢ ψευτιά, ἢ προσποίηση τῆς καθαρεύουσας: ἓνα παιδάκι 7—8 χρονῶν δὲν μπορεῖ νὰ ζωντανέψῃ στὴ διήγησι, γιὰτι γιὰ κάθε λέξη ἀναγκάζεται νὰ κἀνῃ ἓναν κόπο στὸ κεφαλάκι του μέσα, νὰ τὴ μεταφράσῃ δηλ. γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δῆ τὴν εἰκόνα ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἡ λέξι αὐτή· καὶ σὲ λίγο κουράζεται καὶ δὲ μεταφράζει πιὰ. Κα γίνεται ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἡ διευθύντρια, δηλ. διαβάζει χωρὶς νὰ γυρεύῃ νὰ καταλάβῃ. Καὶ τότε παίρνει τὴν παπαγαλίστικη, μονότονη φωνή, καὶ ἀραδιάζει συλλαβὲς κόβοντας τὶς λέξεις στὴ μέση, ἀδιαφορώντας ἂν ἔχη ἢ ὄχι ἔννοια αὐτὸ ποὺ λέγει, ἀφοῦ ἔτσι κι ἔτσι δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ τὸ βιβλίον του.

Κάποιος ἄλλος δάσκαλος μοῦ ἔλεγε γιὰ μιὰ μικρή του μαθήτριά πὼς «ἂν καὶ ἀγαποῦσε τὰ ξένα τῆς μαθήματα, τὸ ἑλληνικὸ μάθημα τὸ ἀντιπαθοῦσε: στενοχωριοῦνταν, καὶ τὰ κρέμαζε κάθε φορὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ διαβάσῃ, ἐνῶ τὰ γαλλικὰ τῆς βιβλία τὰ ἔτρωγε τὴν ὥρα τοῦ διαλείμματος καὶ δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀφήσῃ». Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι

γενικό σὲ όλα τὰ παιδιά ποὺ διαβάζουν ξένες γλώσσες: τρελαίνονται γιὰ τὰ ξένα τους βιβλία καὶ μισσοῦν τὸ βιβλίο τὸ ἐλληνικό. Εὐτυχισμένα ὄσα διαβάζουν ξένες γλώσσες! Τὰ περισσότερα ὅμως ἐλληνόπαιδα δὲ μαθαίνουν παρὰ ἐλληνικά, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ δυστυχισμένα παιδιά ποὺ μεγαλώνουν χωρὶς καμιά πνευματικὴ τροφή, ἀφοῦ τ' ἀναγνωστικά μας δὲν τοὺς μαθαίνουν παρὰ λέξεις ποὺ θὰ τοὺς χρησιμεύσουν γιὰ λίγες ὥρες μόνο, ἀφοῦ μόλις κλείσουν τὸ βιβλίο, κλείνουν μέσα καὶ ὄσα ἔμαθαν, καὶ δὲ θὰ τὰ ξαναθυμηθοῦν παρὰ ὅταν ξανανοίξουν τὸ βιβλίο. Ἄν δὲν τὸ ἀνοίξουν καὶ ἀμέσως, ἀν περάσουν μερικοὶ μῆνες στὸ μεταξὺ ἢ κι ἑβδομάδες μόνο, τὸ ὑλακτῶ γίνεται πηδῶ καὶ τὸ ἐπίμηκες γίνεται πλατῶ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ φοδερώτερα ἀναγνώσματα ὡς γλώσσα εἶναι τὸ κεφάλαιο «Οἱ ἄνθρωποι», ἀπὸ τὸ βιβλίο ποὺ διαβάζουν παιδάκια 9 χρονῶν (Γ, σ. 150). Ἡ γλώσσα καταλαβαίνεται βέβαια ἀπὸ καθηγητὴ πανεπιστημίου γράφηκε ὅμως μὲ τὸν ἐπαινετὸ σκοπὸ νὰ ἔχουν μὴν ἰδέα τὰ παιδάκια τί θὰ πῆ κάρβουνο. Ἄν τὰ ρομάντσα μὲ «ἐπιλήψια» πράματα γράφονταν σ' αὐτὴ τῇ γλώσσᾳ, μπορούσαμε χωρὶς τὸν παραμικρὸ κίνδυνο νὰ τ' ἀφήσωμε στὰ χέρια τῶν κοριτσιῶν μας: δὲ θὰ καταλάβαιναν τίποτα. Ὅταν ὅμως συλλογιστῆς πὼς ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ πρόκειται τὸ ἐλληνόπουλο νὰ μάθη χρήσιμες γνώσεις καὶ πὼς ἔξω ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει ἄλλο βιβλίο, σὲ πιάνει ἀγανάκτηση.

Ἄλλο κεφάλαιο φυσιογνωσίας στὸ ἴδιο βιβλίο εἶναι «Τὸ Θεῖον» ὅπου ἀπαντοῦμε (σ. 163) τὸν ἄγριο αὐτὸν παράγραφο, ποὺ πρόκειται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, νὰ τὸν καταλάβουν παιδάκια 9 χρονῶν: «Οὗτος (ὁ σωρὸς ὀρυκτιῶν) ἀναφλέγεται καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ καίεται, τὸ δ' ὑπόλοιπον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἐκ θείου, τήκεται καὶ χύνεται εἰς λάκκους εὐρισκομένους παρὰ τὴν βάση τοῦ σωροῦ. Ἐκεῖ ψυχόμενον πῆγνυται», κι ἔξακολουθεῖ ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Ἀκόμα χειρότερο ἴσως εἶναι τὸ κεφάλαιο «Πόσον ἀνδροεῖο φαίνονται μερικοὶ Φαραῖοι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» (Ε, σ. 150). Δὲ δοκιμάζω ν' ἀντιγράψω περικοπές: θὰ ἦταν δύσκολο νὰ διαλέξω, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος εἶναι ἐπίσης ἀκατανόητο. Μιὰ νέα δασκάλισσα ποὺ ἤθελε νὰ μάθη σὲ κάποιον ἐλληνόπουλο τὴν ὁμορφὴ αὐτὴ σελίδα τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τὸ εἶχε διαλέξει ὡς ἀνάγνωση, ἀναγκάστηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες γραμμὲς νὰ κλείσῃ τὸ βιβλίο: καὶ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀγανάκτηση: «Τί νὰ καταλάβῃ τὸ δύστυχο,

ἀπ' αὐτὰ ποῦ διάβαξε; Θ' ἀντιπαθήσῃ καὶ τὸ Εἰκοσιένα μαζί με τὸ βιβλίον του».

Μὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὑπουργὸς καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ποῦ ἐγκρίνουν τὰ γελοῖα καὶ σχολαστικά αὐτὰ κεφάλαια δὲν ἔχουν παιδιὰ; Δοκίμασαν ἄραγε ποτὲ νὰ βάλουν ἓνα παιδί, ὅχι πιά 9 χρονῶν, μὰ καὶ 13 καὶ 14 καὶ 15, νὰ διαβάσῃ τὴν ἄγρια αὐτὴ γλῶσσα, νὰ δοῦν πῶς τὴ διαβάξει, τὸ δύστυχο, καὶ πῶς τὴν καταλαβαίνει; Δὲν ἐνωθῶν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τί σκληρὸ ποῦ εἶναι ν' ἀναγκάζουν ἓνα παιδάκι 9 χρονῶν νὰ τυραννιέται ὅχι πιά γιὰ νὰ καταλάβῃ ἓνα στεγνὸ μάθημα ὀρυκτολογίας, ἀλλὰ νὰ μεταφράσῃ μιὰ μιὰ λέξεις πεθαμένες, σθησμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ, λόγια ποῦ μέσα στὸ κεφάλι του κουδουνίζουν σὰν ἀνυπόφορη, ἄγρια, κακόφωνη κλαγγή;

*

Καὶ μετὰ τί ὕφος εἶναι ἔλα αὐτὰ γραμμένα! Ὑποθέτω ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα φτᾶει γιὰ τὴ φτώχεια τῶν ἐκφράσεων, ποῦ παρουσιάζονται σὰ βγαλμένες ἀπὸ τὸ ἴδιο καλούπι. Π. χ. στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Δ' στὸ κεφάλαιο τῆς Πατριδογνωσίας «*Ἡ Θεσσαλία*» καὶ τ' ἀκόλουθα βλέπομε: «*ἄνεμοι δροσεροὶ* (σ. 25), *ὑδατα δροσερά* (σ. 25), *τὰς δροσερὰς αὐτοῦ πηγὰς* (σ. 26), *τὴν δροσερὰν σκιάν* (σ. 31), *δροσίξει τὸ δουλωμένον ἔδαφος* (σ. 32), *διαυγὴ ὑδατα* (σ. 24), *ρυάκια διαυγῆ* (σ. 29), *ὁ Πηνειὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα* (σ. 24), *ὑδατα δροσερὰ καταρρέουσιν* (σ. 25), *ὑδατα καταρρέοντα* (σ. 26), *καταρρέουσι ρυάκια διαυγῆ, καὶ καταρρέουσι κελαρύζοντα ὑδατα, καὶ διαρρέει ὁ Πηνειὸς* (σ. 29), *ὁ Πηνειὸς ρέῃ* (σ. 31).—*Ἡ Ὅσσα εἶναι ἀπότομον ὄρος* (σ. 25), *ἀποτόμως χωρίζεται, ὑψηλὸν καὶ πολυκόρυφον ὄρος*.—*Πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν... ἐπίστευον ὅτι ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοῦ κορυφῶν*.—*ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ κορυφῶν*.—*εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τοῦ Ὀλύμπου κορυφῆν* (ἔλα αὐτὰ στὴν ἴδια σελίδα 26).—*ἡ Πίνδος μετὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ πριονωτῶν κορυφῶναυτῆς* (σ. 27), *ἀπότομοι τοῦ Ὀλύμπου οἱ βράχοι*.—*αἱ ὑπώρειαι αὐτοῦ εἶναι ἀπότομοι* (σ. 29), *κελαρύζοντα ὑδατα* (σ. 29), *τὸ κελάρυσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων* (σ. 31), *ἡ Θεσσαλία εἶναι ὠραία χώρα* (σ. 25), *εἰς τὴν ὠραιότεραν χώραν* (σ. 26), *ἡ περικαλλῆς Μακεδονία* (σ. 27).—*ἀπερίγραπτον κάλλος*,—*τὸ κάλλος τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος*.—*εὐμορφος εἶνε ἡ κοιλάς* (σ. 32).—*τὸ κάλλος αὐτῆς*.—*εἶνε ἡ Πατρὶς ἡμῶν ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου*».

Σὲ ἕξι σελίδες μέσα, γιὰτὶ οἱ ἄλλες εἶναι μουντζούρες ποῦ παρασταίνουν εἰκόνες, βλέπομε: «*εἶνε τὰ δασώδη τῆς Θεσσαλίας βουνά*

(σ. 24). — κατά την άνοιξιν ή πεδιάς χρυσίζει (;) εκ του πρασίνου (;) χρώματος των σπαρτών (σ. 25). — τὸ πράσινον Πήλιον... — τοῦ Πηλίου τὴν κορυφὴν καὶ τὰς κλιτύς καλύπτουσι δάση μεγάλα. — ἐν μέσῳ δένδρων ὄπωροφόρων. — τὰς κορυφὰς αὐτῆς, τὰς κλιτύς καὶ τὰς βαθείας χαράδρας καλύπτουσι δάση πυκνά. — μέγιστα: ἐκτάσεις τῶν ὑπωρειῶν αὐτοῦ εἶνε δασώδεις (σ. 26). — ἡ δασώδης Ὕρθρυς (σ. 27). — ὑπὸ παχεῖαν σκιάν τὴν ὁποίαν ἀπλώνουσιν αἱ πλατανόφυτοι ὄχθαι (σ. 29). — ἀριστερόθεν... εἶνε ἐρριζωμένα (!) ὑψηλά καὶ καταπράσινα δένδρα, δεξιόθεν αἱ κλιτύες τῆς Ὕσσης εἶνε καταπράσινοι. — σκεπάζουσιν αὐτοὺς (τοὺς βράχους) τὰ χλωρὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ καὶ ἄλλων φυτῶν (σ. 31) — βαδίζεις... πάντοτε ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιάν τῶν δρυῶν καὶ τῶν πρίνων, τῶν πλατάνων καὶ τῶν ἰτεῶν. — τοὺς ὀφθαλμούς θέλγει ἡ ποικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» κτλ.

Βέβαια ἡ ποικιλία τῆς περιγραφῆς δὲ θέλγει τὴ φαντασία ἐκείνου ποὺ διαβάξει· ἡ φτώχεια τῶν ἰδεῶν σὲ πιάνει στὸ λαιμό, σὲ ἀηδιάζει. Νομίζει ὁ συγγραφέας πὺς ἔταν πῆ μιὰ φορά εὐμορφιά, τὴν ἄλλη κάλλος καὶ τὴν τρίτη ὠραιότητα, πὺς ἄλλαξε καὶ τὴν ἔννοια; Ἐπίσης καὶ ἔταν μᾶς μιὰ γιὰ βουνὰ δασώδη, δάση μεγάλα, δάση πυκνά, ἐκτάσεις δασώδεις, δασώδη Ὕρθρυν, πράσινο χρῶμα, πράσινο Πήλιον, καταπράσινα δένδρα, κλιτύς καταπράσινο κτλ. μήπως φαντάζεται πὺς κάθε φορά ποὺ ξαναλέγει τὴ λέξη πράσινο μᾶς φέρνει ἐμπρὸς στὰ μάτια μας ἀπὸ ἕνα ἄλλο χρωματισμὸ τῆς πρασινάδας; καὶ κάθε φορά ποὺ λέγει δάσος ἢ δασώδες ἢ δέντρα μεγάλα, δέντρα μικρά, δέντρα πράσινα, πὺς προσθέτει καὶ ἀπὸ ἕνα δάσος στὴν εἰκόνα, ποὺ μάταια καταγίνεται νὰ ζωντανέψη μπροστά μας; Δὲ νιώθει τὸ βαρεμὸ τοῦ ἀναγνώστη ποὺ γιὰ ἕξι σελίδες δὲν μπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς κλιτύς καὶ τὰ δασώδη καὶ τ' ἀπότομα καὶ τὰ δροσερὰ καὶ τὰ πράσινα καὶ τὰ κατασφρόοντα καὶ διασφρόοντα καὶ ρέοντα; Παρακάτω, σὲ ἄλλο κεφάλαιο (Δ, σ. 58), «Πὺς φαίνεται ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς Γκιώνας», βρισκομε τρεῖς σελίδες παραγεμισμένες μὲ παράγραφους καὶ ἄλλους παράγραφους ποὺ λέν καὶ ξαναλὲν τὰ ἴδια πράματα χωρὶς νὰ μᾶς λένε τίποτα. Μὲ λίγα, σεμνά, μετρημένα λόγια μποροῦσε νὰ μᾶς περιγράψῃ; σὲ μισὴ σελίδα μέσα, ζωντανὴ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἔπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ψηλὸ αὐτὸ βουνό, ἐνὼ μᾶς ζαλίζει καὶ μᾶς κοιμίζει μὲ τοὺς πόθους του καὶ τὶς ἐπιθυμίες του ν' ἀνέβῃ: «Καὶ ἔμωξ ἐγὼ ἐκ τῆς σφοδρᾶς μου ἐπιθυμίας νὰ φθάσω εἰς τὴν κορυφὴν οὔτε τὰς δυσκολίας οὔτε τὸν κόπον ἡσθάνομην». «Ὅσάκις ὁ κόπος κατελάμβανε τὰς κνήμας

ἡμῶν (!) ἀνεπαυόμεθα ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ σάγγματος τῆς ἡμιόνου» (σ. 59). — «Ἐκαθίσταμεν ν' ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον, περιβεβλημένοι τὰ σκεπάσματα. Ἄφου παρήλθεν ἱκανὴ ὥρα ἠγέρθη. Εἶχον στραφῆ πρὸς ἀνατολὰς» (σ. 60).

Τὶ ἐνδιαφέρον μποροῦν νὰ ἔχουν ἔλα αὐτά; Καὶ ἀκολουθοῦν κωμικοτραγικὲς προσπάθειες νὰ φτιάσῃ ποίηση: «Ἐπάνω εἰς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν ἐλαμπύριζον οἱ ἀστέρες». (σ. 59). — «Ἐκ τοῦ φαίδρου ἐκείνου χρώματος οἱ μὲν ἀστέρες ὠχρίων, κύκλω μου δ' ἀνεφαίνοντο σημεῖα προέχοντα... Βραδέως καὶ αὐταὶ ἐθάφοντο διὰ τοῦ γλυκέος φωτὸς τοῦ οὐρανοῦ (σ. 60). — Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἦσαν βεβουθισμένοι εἰς τὸ σκότος, ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχον· καὶ τώρα ἐφαίνοντο, ὡς ἂν ἀνεπήδησαν ἐκ τοῦ μηδενός! Ἐνόμιζον ὅτι γίνομαι μάρτυς νέας Δημιουργίας» (σ. 61). Σὲ ἄλλο κεφάλαιο, «Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν» (Δ' σ. 27): «Ἡ καρδιά σου τότε ἐκ τῆς χαρᾶς θὰ σκιρτήσῃ» — «Τοὺς ὀφθαλμοὺς σου θέλγει ἡ παικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» (σ. 31). — «Τὰ ὄτα σου τέρπει τὸ κελάρυσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων καὶ σὲ συνοδεύει ἡ μουσικὴ τῶν εὐθύμων πτηνῶν» — «Ἐἶνε τερπνὸν νὰ προχωρήσῃς πρὸς τὸ πέρας» κτλ.

Εἶναι λυπηρὸ νὰ συλλογιστῆς πῶς τὸ ἐλληγόπουλο πρέπει νὰ σχηματίσῃ τὸ φιλολογικὸ του γοῦστο ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ στερεότυπα, ἀξιοθρήνητα, οἰκτρὰ καλοῦπια, ποὺ σέρνονται σὲ ἔλα τὰ τετράδια μὲ τίς «ἐκθέσεις ἰδεῶν» τῶν μαθηταρίων.

Τὰ κεφάλαια ἔλα ποὺ ἔχουν τὸ συγκινητικὸ κι ἔμορφο τίτλο «πατριδογνωσία» εἶναι ἀποτυχημένες δοκιμὲς νὰ περιγράψουν μέρη τῆς Ἑλλάδας μας. Τίποτα δὲ λέγουν ποὺ νὰ χαρακτηρίξῃ τὴν Θεσσαλία, τὴν κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν ἢ τὰ ὅσα φαίνονται ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν Γκιώνα· οἱ περιγραφὲς αὐτὲς ποὺ χαρακτηριστικὸ ἔχουν μόνον μιὰν ἀπελπιστικὴ ἔλλειψη εἰδικοῦ χαρακτήρα, φαντασίας καὶ ποίησης, μποροῦν νὰ μπουν παντοῦ, στὴ Γερμανία, στὴν Ἰσπανία, στὴν Αἴγυπτο, στὴν Αὐστρία ἢ στὴν Ἀγγλία, ἀναλόγως ποὺ ἀναφέρουν βράχους καὶ δέντρα, ἢ κάμπους καὶ σπαρτά· τίποτε χαρακτηριστικὸ δὲ μᾶς λέγουν, τίποτα ποὺ νὰ μᾶς ζωντανεύῃ τὴν Ἑλλάδα μας ποὺ ξέρομε καὶ ἀγαποῦμε. Τὶ μᾶς φέρνει ἄραγε ἐμπρὸς στὰ μάτια περιγραφή σὰν αὐτὲς (Δ, σ. 62); «Ἦψουτο πλησιέστερον ὁ Παρνασσός· διεκρίνοντο καθαρῶς αἱ δύο προέχουσαι αὐτοῦ κορυφαί». «Κατωτέρω ἦψουτο ὁ χαριτωμένος Ἑλικῶν». «Κατωτέρω τοῦ Ἑλικῶνος εἶδον τὸν Κίθαιρῶνα μετὰ τῶν δασοφύτων αὐτοῦ χαραδρῶν καὶ τὴν πολυδότανον Πάρνην». «Ἀπέ-

ναντι τῆς Εὐδοίας ἠγείρετο τὸ Πεντελικόν. Ἐκ τῶν ἐγκάτων αὐτοῦ ἐξορύσσεται τὸ λευκὸν μάρμαρον». «Νοτιώτερον ὑφούται ὁ Ὑμηττός, τὰς ἐκτάσεις τοῦ ὁποίου καλύπτει ὁ ἀρωματώδης θύμος».

Τί ἰδιαίτερο μᾶς παρουσιάζει ἡ περιγραφή ἔλων αὐτῶν τῶν ἀγαπημένων μας βουνῶν; Τί διαφορετικὸ ἔχει τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο; Τὸ θυμᾶρι ξεχωρίζει τὸν Ὑμηττό; Μὰ θυμᾶρι βρίσκεται καὶ στὴν Πεντέλη καὶ στὸν Πάρνηθα καὶ στὴν Γκιώνα καὶ σ' ἔλα μας τὰ βουνά. Ἡ γραμμὴ τοῦ Ὑμηττοῦ διαφέρει, ἐπίσης καὶ τὰ χρώματά του. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Πεντέλη ποὺ ἀπὸ μακριὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τ' ἄλλα βουνά μὲ τὴν ἀσπρίλα τῶν μαρμαρένιων βράχων τῆς καὶ τίς πολυάριθμες καμπούρες τῆς, τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ἔλα μας τὰ βουνά ποὺ ἔχουν τόσο χαρακτηριστικὲς γραμμές, τόσο ἰδιαίτερα χρώματα. Ἄν πρόκειται ἡ περιγραφή τοῦ «*Τὶ βλέπει κανεὶς ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Γκιώνας*» (σ. 61 καὶ ἀκόλουθες) νὰ περιορίζεται σ' ἓνα σαχλὸ ἀράδιασμα ὀνομάτων ἀπὸ βουνά καὶ λίμνες καὶ ποτάμια, καλύτερο πολὺ εἶναι νὰ πάρουμε τὸ χάρτη μας καὶ νὰ κάνουμε ἓνα ξερὸ μάθημα γεωγραφίας. Θὰ τελειώσῃ γρηγορώτερα καὶ θὰ ἔχουμε σαφέστερες καὶ βεβαιώτερες ἰδέες γιὰ τὴν τοποθεσία τῶν βουνῶν κτλ. Οἱ βαρετὲς ἀναγνώσεις ἄλλωστε πλημμυρίζουν τοὺς τόμους ἔλους Μεταξὺ τῆς Α' τάξης καὶ τῆς Ε' ἢ γλῶσσα διαφέρει, γιατί σὲ κάθε τάξη ἢ καθαρῆς γίνεται ἀγριώτερη· στὰ διηγήματα ὅμως τὰ ἠθοπλαστικά, ἢ οὐσία μένει ἐπίσης μωρουδιακίστικη. Ἄνοιξετε τὸ βιβλίον τῆς Ε' καὶ διαβάσατε π. χ. τ' ἀκόλουθα διηγήματα: «*Διατὶ ὁ ξυλογογὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σῆθητες*» (σ. 21). — «*Πῶς εἶς πλούσιος νέος ἀνταλέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν*» (σ. 30). — «*Πῶς φέρεται εἰς Ἑλλην νομάρχης πρὸς ἀσθενεῖς τινες ἀπειλούμενους ἐπὶ πυρκαϊᾶς*» (σ. 38) κτλ. κτλ.

Οἱ ἐπικεφαλίδες εἶναι φοβερές, θέλουν μνημονικὸ καλὸ γιὰ νὰ τίς θυμᾶται κανεὶς ἀπ' ἔξω, μὰ ἢ οὐσία τους εἶναι κωμικὴ γραμμένα σὲ ἀπλὴ γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὰ γιὰ παιδάκια 5-8 χρονῶν τὸ πολὺ. Ἔκανα τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἐμπρὸς σὲ μιὰ δασκάλισσα· μοῦ ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸ σκέφτηκε λίγο: «*Μὰ ἐσεῖς κρίνετε ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά· τὰ δικὰ μας παιδιά 13-14 χρονῶν δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένα ὅσο τὰ ξένα*».

Μὰ γιατί δὲν εἶναι μορφωμένα; Ποιὸς τὰ ἐμποδίζει νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ἐπίσης ἀνεπτυγμένα, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο; Ποιά ὁμολογία μεγαλύτερη θέλομε γιὰ ν' ἀποδείξωμε τὴν ἐλεεινότητα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος γενικά, καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν μας ἰδιαίτερώς;

Τὸ ἐλληνόπουλο, τὸ ξυπνότερο παιδάκι πού μπορεί νὰ δνειρευθῆ νὰ διαπλάσῃ ἕνα δάσκαλος, φθάνει στὸ σχολεῖο μὲ τὸ μυαλό ἀνοιχτό, γεμάτο περιέργεια καὶ πόθο νὰ μάθῃ. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕξι χρόνων κόπους καὶ μόχθους, μένει τόσο ἀμόρφωτο ὥστε οἱ ἀνοστές, ἀνούσιες, μωρουδιακίστικες, κουτές καὶ κοινές σαχλοδιηγήσεις αὐτές, ν' ἀρκοῦν ὡς τροφή στὸ πνεῦμα του! Θὰ πῆ πὼς τὸ ἀνοιχτὸ αὐτὸ μυαλό τοῦ παιδιοῦ ἔπαθε ἀτροφία στὸ μεταξὺ· καὶ τὴν ἀτροφία αὐτὴν τοῦ τὴν ἔφερε τὸ σχολεῖο καὶ τὸ βιβλίον.

*

Μὰ δὲν ἔπαθε μόνο ἀτροφία τὸ παιδικὸ μυαλό· ἔχει χαλάσει συνάμα. Δὲν εἶναι μόνη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογικὴ διατύπωση τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας πού εἶναι κακὴ· ἡ οὐσία εἶναι ἀκόμη χειρότερη, ἰδίως στὸ ἠθοπλαστικὸ κεφάλαιο. Ἐκεῖνο π.χ. πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος κάνει ἐντύπωση στὰ ἐλληνικὰ ἀναγνωσματάρια, μὰ προπάντων στὰ τέσσερα πρῶτα, εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀνώτερων αἰσθημάτων, ὅπως ἡ εὐγένεια, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ τόλμη, ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ αὐτοθυσία. Καὶ ἀπενάντίας, ἐκεῖνο πού τὸ περισσότερο καλλιεργεῖται ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ στὸ παιδί εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ φόβος μὴν κακοπάθῃ, ὁ φόβος τῆς ἀρρώστειας. Τὸ τετράστιχο τοῦ παιδικοῦ τραγουδιοῦ «Τὸ Ἄρνάκι»:

Καθὼς παιδί μου προχωρεῖς

Καὶ σὺν ἐλάφι τρέχεις,

Νὰ κακοπάθῃς ἡμπορεῖς

Καὶ πρέπει νὰ προσέχῃς

ἔγινε εὐαγγέλιο στὸ ἄτολμο μυαλό τῶν διαφόρων συγγραφέων τῶν ἀναγνωστικῶν μας.

Πάρετε δολόκληρη τὴ σειρὰ τὰ διηγήματα τῶν πρώτων βιβλίων· ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς τίς ἐπικεφαλίδες γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἠθοπλαστικὴν σημασία πού ἔχει τὸ περιεχόμενο. Στὸ Βιβλίον Α΄:

- «*Τί παθαίνει εἰς βοσκὸς φεύστης*» (σ. 5).
- «*Τί παθαίνει ὁ φιλόνεικος Ἐκτωρ*» (σ. 11).
- «*Τί ἔπαθον αἱ δύο φιλόνεικοι αἴγες*» (σ. 16).
- «*Τί ἔπαθε τὸ ἀπειθὲς ψαράκι*» (σ. 21), καὶ ἄλλα πού ἀφήνω.
- «*Τί παθαίνει εἰς βάτραχος ὄσως ἔβλαψεν ἕνα ποτικόν*» (B, σ. 61).
- «*Τί παθαίνει εἰς ὑπερήφανος λύχνος*» (σ. 47).
- «*Τί ἔπαθεν εἰς πειτινὸς διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του*» (σ. 49).
- «*Τί παθαίνει εἰς κόραξ στολισθεὶς μὲ πτερὰ παγωνίων*» (σ. 105).

ἀφήνω πολλά και παραλείπω τ' ἀμέτρητα «Τὶ παθαίνει» τῆς Γ' και Δ'. Ἡ ἠθικὴ ποῦ βγαίνει ἀπ' ὅλα τὰ διηγήματα τῆς σειρᾶς τῶν ἀναγνωστικῶν εἶναι πῶς τὸ παιδὶ πρέπει νὰ εἶναι καλὸ, γιατί ὁ κακὸς ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ κακοπάθη. Ἔτσι «ὁ φιλόνεικος Ἐκτωρ», ἕνα σκυλάκι ποῦ χωρὶς λόγο δαγκάνει ἕνα μεγάλο σκύλο τίς τρώγει, καὶ κλαίγει γιατί πονεῖ. «Αἱ δύο φιλόνεικοι αἴγες» ἔπεσαν στὸ ποτάμι και πνίγηκαν. «Τὸ ἀπειθὲς ψαράκι» ἔφαγε τὸ δόλωμα και πιάστηκε στὸ ἀγκίστρι. «Ὁ βάτραχος ὅστις ἔβλαπεν ἕνα πορτοκόν», ὕστερα ἀπὸ πολλὰ φαγώθηκε ἀπὸ ἕνα γεράκι. «Ὁ πετεινός, διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του» φαγώθηκε και αὐτὸς ἀπὸ ἕνα γεράκι, κτλ. Ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ συμβαίνουν κατὰ τύχη, στέλλονται ἀπὸ κάποιο θεὸ ἀγνωστο για νὰ τιμωρηθοῦν οἱ κακοί.

Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸ ὅσο παίρνει. Τὸ παιδὶ συνηθίζει νὰ περιμένῃ πάντα τιμωρία για τὴν κακὴ πράξη και τὴν ἀμοιβὴ τῆς καλῆς· ὅτι και ἂν κἀνη, τὸ κάνει μὲ ὑπολογισμούς· ἀποφεύγει τὸ κακὸ ἀπὸ φόβο τῆς τιμωρίας, ἀπαιτεῖ νὰ τιμωρηθῇ ὅποιος τὸ βλάψῃ και δὲν κάνει τὸ καλὸ, ἀκόμα και τὸ ἀπλούστατο καθήκον του, παρὰ ἂν πρόκειται νὰ μαθευτῇ και νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἀμοιβή. Τὸ αἶσθημα ὅμως αὐτὸ εἶναι μικρὸ και πρόστυχο· καλὸ εἶναι νὰ μαθαίνῃ τὸ παιδὶ νὰ κἀνη τὸ καθήκον του ἐπειδὴ πρέπει, ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἀπὸ ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἀμοιβὲς και οἱ τιμωρίες ἄλλωστε δὲν εἶναι κοινὲς στὴ ζωὴ· ὥστε εἶναι περιττὲς και στὰ βιβλία.

Μαθαίνει ἐπίσης τὸ παιδὶ πῶς δὲν πρέπει νὰ λέγῃ ψέματα· ἀπὸ κανένα διήγημα ὅμως ὅπου πρόκειται για ψέμα δὲ βγαίνει πῶς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια γιατί τὸ ψέμα εἶναι ἐλάττωμα ποταπὸ και σιχαμένο ποῦ μᾶς λερώνει· πῶς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ὑπερηφάνεια, χωρὶς ὑπολογισμούς, ἔστω και ἂν μιὰ τολμηρὴ ἀλήθεια μᾶς φέρῃ κάποτε σὲ δυσκολίες, ἀκόμα και σὲ καταστροφές.

Ἀπ' ὅλα τὰ διηγήματα ἀπεναντίας βγαίνει πῶς πρέπει νὰ λέμε καλύτερα τὴν ἀλήθεια, γιατί λέγοντας ψέματα μποροῦμε νὰ κακοπάθουμε.

Κι ἔτσι στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 5), ὅταν ὁ Ἀνδρέας λέγῃ τὴν ἀλήθεια, πῶς ἔκανε μιὰ ζημιὰ, ἡ μητέρα ἀμέσως τοῦ δίνει τὸ μάθημα: «Καλὰ ἔκαμες, Ἀνδρέα μου, και μοῦ εἶπες τὴν ἀλήθειαν. Ἄκουσε, παιδί μου, τί ἔπαθεν εἰς βοσκός, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ψεύματα!» Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ διήγημα «Τὶ παθαίνει εἰς βοσκὸς ψεύστης» (σ. 5), ἡ κλασικὴ δηλ. ἱστορία τοῦ «λύκοι! λύκοι!» ποῦ φωνάζει ὁ βοσκός

χωρίς νὰ ἔχη λύκους, καὶ ποῦ ὅταν ἔρθουν οἱ λύκοι μένει χωρίς βοήθεια καὶ τὸν τρῶν ἢ τοῦ τρῶν τ' ἀρνιά του, γιατί κανένας πιά δὲν τὸν πιστεύει.

Ὁ Ἀνδρέας θὰ κάνη βέβαια τὴ σκέψη πῶς ἂν εἶναι πάντα νὰ βγαίνει ἔτσι σὲ τόσο κακὸ μιὰ ψευτιά, περισσότερο συμφέρει νὰ λέγγ, κανείς τὴν ἀλήθεια, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν τὸν ἐσυγχωροῦσε ἡ μητέρα, ἀκόμα καὶ ἂν τὸν ἔδερνε. Ὁ Ἀνδρέας, ὅπως καὶ τὸ παιδί ποῦ διαβάζει τὴν ἱστορία τοῦ Ἀνδρέα, ἀρχίζει καὶ κάνει ὑπολογισμούς, ζυγίζει τὸ ὑπὲρ καὶ τὸ κατὰ, καὶ διαλέγει ἀπὸ τὰ δυὸ κακὰ τὸ μικρότερο.

Τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ παιδιοῦ δὲν τὴν ἀγγίζει τὸ διήγημα τὴ συνειδησὴ του οὔτε κανένα ἔμορφο, γενναῖο ἢ τολμηρὸ αἰσθημα δὲν ζῦπνησε μέσα του· μόνο ὑπολογισμούς θὰ σκεφθῆ νὰ κάνη ὁ ἀναγνώστης. «Πρέπει νὰ λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί τὸ ψέμα τιμωρεῖται, καὶ ἂν πῶ ψέμα Κύριος οἶδε τί κακὸ μπορεῖ νὰ μοῦ βγῆ στοῦ κεφάλι».

Ἴσως καὶ σταματήσῃ καὶ δὲν πῆ τὴν ψευτιά ποῦ θὰ εἶχε ὄρεξη νὰ πῆ, ἀπὸ δεισιδαιμονία, μὲ τὴν πρόληψη ποῦ ἔχουν πολλὰ παιδιά πῶς τὸ κακὸ πάντα τιμωρεῖται. Ὁ φόβος αὐτός, ποῦ μπορεῖ βέβαια νὰ βολῆ τοῦ δασκάλου ἢ τοῦ γονέα, γιατί θὰ σταματήσῃ τὸ παιδί σὲ μιὰ κακὴ πράξη, δὲν ἔχει τίποτα ἔμορφο, εἶναι κακὸς γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸς, γιατί δὲν ἀγγίζει κανένα γενναῖο αἰσθημα· ἀπεναντίας εἶναι αἰσθημα μικρὸ, δειλὸ καὶ πρόστυχο.

Σ' ἓνα ἄλλο διηγηματάκι τῆς Β' τάξης (σ. 43), ποῦ μπορούσε ἀλλιῶς γραμμένο καὶ σὲ ἀπλὴ γλῶσσα νὰ εἶναι νόστιμο, παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια μὲ ἀκόμα χειρότερο καὶ προστυχώτερο τρόπο. «Ὁ βασιλεὺς τότε τὸν ἐκάλεσε (τὸ βοριά) καὶ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἦσαν ἀληθῆ ὅσα ἔλεγον ἐναντίον του οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Βορρᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ ψευσθῆ, διότι τὸ πράγμα ἦτο πολὺ φανερόν». Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν τὸ πράγμα δὲν ἦταν «πολὺ φανερόν» ὁ Βορρᾶς «ἠδύνατο νὰ ψευσθῆ». Εἶναι καημὸς νὰ συλλογίζεται κανείς πῶς μὲ τέτοια ἠθικὴ ἀνατρέφονται τὰ ἑλληνόπουλα. Γιαυτὸ ὅταν φθάνουν στὰ 13-14 χρόνια, εἶναι τόσο πιὸ ἀμόρφωτα ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά τῆς ἴδιας ἡλικίας. Τὸ ἀναγνωστικὸ μας δὲν ζυπνᾷ, δὲν καλλιεργεῖ τ' ἀνώτερα αἰσθήματα τοῦ παιδιοῦ ἀπεναντίας ζυπνᾷ τὰ μικρὰ καὶ πρόστυχα ἔνστικτα, καὶ καλλιεργεῖ προπάντων τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν πονηριά. Ἀπόδειξη τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Στή Β' τάξη (σ. 100), βρίσκουμε ένα διήγημα «Πώς τιμωρείται ο ψεύστης Ἀντώνιος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του». Ὁ Ἀντώνης εἶπε πὼς στὰς Ἀθήνας εἶδε ἕνα πορτοκάλι μεγάλο σὰν καρπούζι, καὶ ὁ πατέρας του τοῦ λέγει: «Ἀπίστευτον μοὶ φαίνεται, ἀλλὰ ποῖος ἤξεύρει πάλιν; Ἐκαστος τόπος ἔχει καὶ τὰ παράδοξά του. Ἴδου εἰς τὸν δρόμον ποῦ πηγαίνομεν, θ' ἀπαντήσωμεν μίαν γέφυραν ὅταν διέλθῃ εἰς ὁ ὁποῖος εἶπε ψεῦδος, πίπτει καὶ θραύει τὸν πόδα του». Ὁ Ἀντώνης ἀνησυχεῖ καὶ γυρεύει νὰ μικρέψῃ τὸ πορτοκάλι, ποῦ ἀπὸ καρπούζι γίνεται πεπόνι, ἔπειτα φράπα. «Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου δὲν ἀπαντᾷ. Προχωροῦσιν ὁ Ἀντώνιος εἶναι ἰδρωμένος· ἡ καρδιά του κτυπᾷ, συλλογίζεται διὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε σοβαρὸν καὶ διὰ δύναται νὰ θραύσῃ τὸν πόδα του. Μει' ὀλίγον φθάνουσιν εἰς τὴν φοβεράν γέφυραν τότε ὁ Ἀντώνιος, πρὶν παύσῃ ἐπ' αὐτῆς, φωνάζει: Ἐπίστευσεσθε διὰ εἶδον τόσον μεγάλον πορτοκάλιον; Νὰ σοὶ εἶπω τὴν ἀλήθειαν; Τὸ πορτοκάλιον, τὸ ὁποῖον εἶδον, ἦτο ὅπως ὄλα τὰ πορτοκάλια!»

Τὸ διήγημα αὐτὸ βρίσκεται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, σὲ ἀναγνωσματάρια διδακτικὰ, ἐγκεικλιμένα ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο, γιὰ νὰ μορφώσῃ τὸ ἑλληνόπουλο καὶ νὰ τὸ κἀνῃ χρήσιμος πολίτης. Τὸ μόνο μάθημα ἔμως ποῦ μπορεῖ νὰ βγάλῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ πολὺ κακογραμμμένο αὐτὸ διήγημα εἶναι ἕνα μάθημα πονηριάς. Ἄν δὲν ἦταν τόσο κουτὸς ὁ Ἀντώνης, ἂν δὲν ἦταν τόσο σιχαμερὰ φοβιτσιάρης, θὰ καταλάβαινε τὴν πονηριά τοῦ εὐγενικοῦ πατέρα του, ποῦ γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ψευτιά του καταφεύγει ὁ ἴδιος σὲ ἄλλη ψευτιά, καὶ ὄχι μόνον θὰ πιάνονταν ὁ πατέρας, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπικυρώνονταν ἡ ψευτιά τοῦ Ἀντωνίου, ἀφοῦ θὰ περνοῦσε τὸ γεφύρι χωρὶς νὰ σπάσῃ τὸ πόδι του, καὶ θ' ἀπόδειχνε ἔτσι πὼς τὸ πορτοκάλι ἦταν μεγάλο σὰν καρπούζι. Ὁρατοῦ ἠθικὸ μάθημα!

*

Τὸ χρηματικὸ ζήτημα παίζει σημαντικὸ ρόλο, καὶ εἶναι πολὺ ἀντιπαθητικὸ. Συχνὰ στὴ διήγησιν μιᾶς καλῆς πράξεως ἔρχεται ἡ χρηματικὴ ἀμοιβὴ ποῦ χαλνᾷ ὅλο τὸ ἠθοπλαστικὸ μάθημα. Στὸ νόστιμο διηγηματάκι τῆς Γ' τάξης (σ. 21), ποῦ θὰ εἶχε τὴ θέσιν του στὸ Α' ἀναγνωστικὸ, τόσο ἀπλῆ εἶναι ἡ οὐσία του — «Διατὶ ὁ ξυλοῦργος Πέτρος ἐργάζεται τῶρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σύνθετος» — ὁ Πέτρος δουλεύει τὴ νύχτα γιὰ νὰ δώσῃ ψωμί στὴν οἰκογένεια κάποιου ἄρρωστου γείτονά του, καὶ ὅταν τὸν ρωτᾷ ὁ πλούσιος κύριος Ἀργύρης ἂν θ' ἀναγνωρίσῃ ὁ γείτονας τὴν καλωσύνην του, δίνει ὁ

Πέτρος τὴν πολὺ ἔμορφη κι εὐγενικὴ ἀπάντησι: «Τὶ γὰρ σοῦ εἶπῶ, κύρ Ἀργύρη! Αὐτὸ τὸ προῶγμα δὲν ἐπρόφθασα ἀκόμη γὰρ τὸ σκεφθῶ. Τὰ παιδιὰ τοῦ Χριστοῦ πεινοῦν... Τώρα σκέπτομαι καὶ αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγετε... Εἴτε μείνη (δηλαδὴ εὐχαριστημένος ὁ γείτονας) εἴτε δὲν μείνη, ἐγὼ εἶμαι πληρωμένος διὰ τοὺς κόπους μου. Ήξεύετε, πόσην χαρὰν αἰσθάνομαι, ὅταν βλέπω, μὲ τί χαρὰν μὲ ὑποδέχονται τὰ καίμενα τὰ παιδάκια;» (σ. 23). Ὁ πλούσιος στέλνει ἕνα ἑκατοστάριον καὶ χαλνὰ ἔλη τὴν ἔμορφιά τοῦ μαθήματος, ἀφοῦ οἱ κόποι τοῦ Πέτρου γίνονται ἄχρηστοι, ἢ θυσία του περιττή, καὶ τὸ παιδί πὺ διαδάξει παύει νὰ νιώθῃ τὴν ἀνάγκη νὰ στερηθῇ κάτι γιὰ νὰ τὸ δώσῃ, ἀφοῦ μπορεῖ εἴτε ὁ πατέρας του εἴτε κανένας ἄλλος κύρ Ἀργύρης νὰ τὸ ἀναπληρώσῃ χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς θυσία. Πόσο πὺ ἔμορφο καὶ συνάμα παιδαγωγικὸ θὰ ἦταν ἂν ὁ Πέτρος μὲ τὸν κόπο του καὶ τίς στερήσεις του βοηθοῦσε τὴ φτωχὴ οἰκογένεια καὶ τὴ συντηροῦσε ὡς πὺ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἄρρωστος πατέρας ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο.

Ἄφῃνω τ' ἄλλα παραδείγματα, ὅπου τὰ διηγήματα εἶναι πολλὰ καὶ ἀκαλαίσθητα καὶ ἀνάξια νὰ τ' ἀναφέρῃ κανεὶς· ἀλλὰ εἶναι κι ἕνα ἔμορφο ποίημα τοῦ Παράσχου, «Καὶ νεκρὸς ἔλειε» (Σ, σ. 27), πὺ θὰ ἦταν ἐξοχο ἂν ἔλειπαν οἱ ἕξι τελευταῖοι στίχοι:

*Μὰ... βοῆξαν κεῖ πὺ ἔσοκαβαν ὀπίσ' ἀπ' τῆγιο Βῆμα,
φλουριὸ γεμάτο ἕνα μικρὸ λαμπάλαιο πιθάρι...*

καὶ τὰ φλουριὰ αὐτὰ χαλοῦν ἔλη τὴν ποίηση τῶν ἕξι προτελευταίων στίχων:

*Στὸ ρημοκλήσι ἔτροξαν ἀνήσυχ' οἱ πτωχοὶ του
Καὶ κεῖ τὸν βοήκατε νεκρό... τὸ ὕστερον ψωμί του
Κρατοῦσε, σὰν γὰρ τὸδνε τὸ θάμα εἶχε ἀρχίσει
Ὁ Χάρος δὲν ἐμπόρεσε τὸ χέρι του νὰ κλείσῃ!...
Ἔνας πτωχὸς τὸ φίλησε, τὸ ἔκαμε κομμάτια
Καὶ τὸδωσε ἀντίδωρο μὲ βοουκωμένα μάτια.*

Ἄξιζε, νομίζω, νὰ κοποῦν οἱ τελευταῖοι στίχοι καὶ νὰ σταματοῦσε ἐκεῖ τὸ ποίημα· θὰ ἦταν κέρδος γιὰ τὴ φιλολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ λείπουν ἀπὸ κανένα κεφάλαιο ἠθοπλαστικῆς, στὸ ζήτημα τῆς εὐγένειας, τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς τιμότητος, τῆς τόλμης ὅσο καὶ τῆς ψευτιάς. Βλέπομε π.χ. κάτι ρητὰ τέτοια:— «Δὲν πρέπει νὰ κρατῶμεν ποτὲ ξένον προῶγμα. Ἡ τιμότης

ἀνταμείβεται» (Γ, σ. 91).— «Ὁ ἀπειθῶν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων τιμωρεῖται» (Δ, σ. 149).— «Ὁ ἀπατεῶν τιμωρεῖται» (σ. 107). «Ἡ τύχη βοηθεῖ τοὺς γενναίους. Ὁ γενναῖος σφύζεται ἐν τοῖς κινδύνοις». (Ε, σ. 164).— «Λέγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη τιμωροῦνται» (Γ, σ. 99).

Ὅταν ὁμως «ἡ τιμότης» δὲν ἀνταμείβεται, καὶ ὅταν «τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη» δὲν τιμωροῦνται, γιατί πρέπει νὰ μὴ λέμε φέματα καὶ νὰ εἴμαστε τίμιοι; Καὶ ἂν ἡ τύχη δὲ βοηθήσῃ τὸ γενναῖο, καὶ στὸν κίνδυνο σκοτωθῇ, γιατί πρέπει νὰ εἴμαστε γενναῖοι;... Πουθενὰ δὲ βλέπω ρητὸ νὰ λέγῃ: «Τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη λερώουσι καὶ ντροπιάζουσι», ἢ «νὰ εἶσαι τίμιος ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ σου», ἢ «νὰ εἶσαι ἴσιος καὶ τίμιος ὄχι γιὰ νὰ σ' ἐπαινοῦν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μορῆς ἐπὶ νὰ ἐκτιμᾷς τὸν ἑαυτό σου», ἢ «μὴ γροεῖς νὰ φαίνεσαι, μὰ νὰ εἶσαι», καὶ «μὴ φοβᾶσαι οὔτε κίνδυνο οὔτε θάνατο, ἀλλὰ μείνε στὴ θέση σου», ἢ «ἡ παλιζαριὰ ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπο ὁ φόβος τὸν μικραίνει καὶ τὸν προσυχεύει».

Γιὰ τὴν εὐγένεια στοὺς τρόπους βλέπομε τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα παιδαγωγικῆς, μοναδικό, νομίζω, στὸ εἶδος τοῦ (Γ' σ. 66): «Τὶ διδάσκουσι τὰ ζῶα εἰς τὸν ἀχάριστον Λεωνίδα». Ἡ μητέρα τοῦ Λεωνίδα φέρνει κάποιο γλύκισμα, δίνει τοῦ γιοῦ της, τοῦ σκύλου, τῆς γάτας καὶ τοῦ κότσυρα· ὅλα δείχνουν μὲ σημεῖα τὴν εὐγνωμοσύνη τους ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γιὸ ποὺ ξεχνᾷ νὰ εὐχαριστήσῃ. Καὶ τοῦ λέγει ἡ μητέρα «... Ἄν γνωρίζουσι νὰ ὁμιλοῦσι καὶ μὲ αὐτὰ (τὰ σημεῖα) ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὸ γλύκισμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκα εἰς τὰ καλὰ ζῶα. Σὺ δὲν εἶπες εὐχαριστῶ. Ἐὰν ἔλεγες... —Θὰ μοὶ τὸ ἔδιδες ὅλον; ἠρώτησεν ὁ Λεωνίδας κατακόκκινος ἀπὸ ἐντροπήν.— Βεβαίως, διότι διὰ σὲ τὸ ἔφερον.—Ὁ Λεωνίδας ἐλυπήθη διότι ἐφάνη ἀχάριστος εἰς τὴν μητέρα του, δι' αὐτὸ δ' ἐστερήθη ἐν τόσῳ ὥραϊον γλύκισμα. Εἶδεν ὁμως, ὅτι ἡ μήτηρ του εἶχε δίκαιον» (σ. 67). Ὁ Λεωνίδας ρώτησε πρῶτα πρῶτα ἂν θὰ ἐπαιρνε ὅλο τὸ γλύκισμα μ' ἕνα εὐχαριστῶ, καὶ ἡ μητέρα λέγει «ναί». Τὸ παιδί ποὺ διαβάξει φθάνει στὸ συμπέρασμα πὼς πάντα συμφέρει νὰ λέγῃ κανεὶς εὐχαριστῶ, γιατί δὲν κοστίζει τίποτα καὶ μπορεῖ νὰ τοῦ φέρῃ κανένα σημαντικὸ κέρδος. Παιδαγωγικὴ!..

Στὸ βιβλίον τῆς Β' τάξης (σ. 135), βλέπομε ἕνα μάθημα πάστρας: «Παρακαλέσατε τὰς μητέρας σας καθ' ἑβδομάδα ἢ τουλάχιστον κατὰ δεκαπενθήμερον νὰ πλύνωσι ὁλόκληρον τὸ σῶμα σας μὲ χλιαρὸν ὕδωρ καὶ ἄφθονον σάπωνα».

Ἀπὸ τ' ἀναγνωστικά μας τὸ παιδί μαθαίνει κάτι παράξενες ὠφέλιμες γνώσεις, πὸ ἀναγκάζεται ὕστερα συστηματικὰ νὰ ξεμάθῃ. Π. χ. στὴν Α' τάξη (σ. 66) μαθαίνει πὸς «ὁ Θεὸς ἔχει τὴν κατοικίαν του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπ' ἐκεῖ βλέπει καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον». Ἡ λέξις κατοικία δίνει στὴν ποιητικὴ ἰδέα τοῦ οὐρανοῦ ὅπου εἶναι ὁ Θεὸς κάτι ἀνυπόφορο, ὕλικὸ καὶ χειροπιαστό.

Βλέπομε ἐπίσης στὸ Ἀλφαριθμητάριο τῆς Α' τάξης, πλάγι σὲ μιὰ κακοζωγραφισμένη φραγκοπαναγιά, τὴν ἀκόλουθη διδαχὴ πὸς ξαφνίζει: «Ἐχε σέβας εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας· ἡ ἁγία εἰκὼν φυλάττει ἡμᾶς ἀπὸ κάθε κακόν, ἀπὸ βαρὺν χειμῶνα, ἀπὸ ξηρὸν θέρος, ἀπὸ πείναν καὶ ἀπὸ νόσον» (σ. 19). «Ὅστε ἀπὸ τὸ πρῶτο μάθημα τὸ σχολεῖο διδάσκει εἰδωλολατρεία στὰ παιδιὰ μας ἀντὶ νὰ τοὺς μαθαίνει τὴ θρησκεία μας; Κι ἐξακολουθεῖ ἡ διδαχὴ αὐτὴ ὡς τὴν Σ' τάξη, ὅπου βρίσκομε (σ. 251) τὸν ἀκόλουθον παράγραφο: «Τὸ εἰκόνομια ἐσώθη ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔσωσε τὸν Μανώλην ἀπ' αὐτῶν. Ἦτο ἀπλοῦν συνειθισμένον εἰκόνομια. Ἐκτοτε ὁμως ἔγινε θαυματουργόν, διότι ἡ Παναγία πρὸ τῆς τοιαύτης εὐσεβείας τοῦ νέου χωρικοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τῆς θείας Αἰότητος Χάριτος». Καὶ αὐτὸ εἶναι στὸ κεφάλαιον «Θεοσέβεια»! Τὴν ἡμέραν ἕνωσ πὸς τὸ παιδί βλέποντας τὸ χωράφι νὰ καταστρέφεται ἀπὸ ἄβροχιά θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόνομια νὰ φέρῃ βροχὴ καὶ ὅμως ἡ βροχὴ δὲ θὰ ἔλθῃ; τὴν ἡμέραν πὸς θὰ δῇ κανέναν ἀγαπημένον του νὰ πεθαίνῃ καὶ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόνομια ἕνα θαῦμα, καὶ τὸ θαῦμα δὲ γίνῃ, τί πίστη θὰ μείνῃ στὸ παιδί αὐτό; Τὸ ζήτημα τῆς διδαχῆς τῆς θρησκείας δὲν εἶναι βέβαια εὐκόλον πρᾶμα, οὔτε εἶναι στὸ χέρι καθενὸς νὰ δώσῃ στὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ τὴν κατάλληλην κατεῦθυνση, ὥστε νὰ κτίσῃ τὴ θρησκείαν του ἀπάνω σὲ σοβαρὴ καὶ βαθεῖαν πίστη. Μὰ τότε ἄς μὴν καταπιάνωνται οἱ παιδαγωγοὶ τῆς ντουξίνας τὴ βαρεῖαν αὐτὴν εὐθύνην, ἄς ἀφήνουν τὰ παιδιὰ μας νὰ διδάχων ἀπὸ τοὺς κατάλληλους καὶ ἄς μὴ μᾶς τὰ χαλοῦν στὰ σχολεῖα μὲ τίς εἰδωλολατρικὰς τους προλήψεις.

Στὸ ἴδιον ἀλφαριθμητάριον βλέπομε (σ. 31), πὸς «ὁ σκῆψ εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἀνθρώπων», καὶ «ὅπου κεντᾷ κάμνει ἄσπρας καὶ ἐρυθρὰς πληγὰς». Πιστεύω πὸς τὸ παιδί δὲ θὰ συνταυτίσῃ τὸ ἄγριον αὐτὸ ζῷον πὸς λέγεται σκῆψ καὶ πὸς κάνει πληγὰς, μὲ τὴ γνωστὴν του σκῆψα πὸς σὰν τὸ κεντᾷ τὸ κάνει τὸ πολὺ πολὺ σημαδάκια κόκκινα πὸς δίνουν δυνατὴ φαγοῦρα.

Στὸ ἀναγνωσματάριον τῆς Β' τάξης (σ. 59), μαθαίνομε πὸς τὸ

άλογο είναι «εὐφρυνὲς ζῶον» και πῶς «ἂν συμβῆ καθ' ὁδὸν δυστύχημά τι εἰς τὸν κύριόν του, ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς του δὲ ἐννοοῦσιν οἱ συγγενεῖς τοῦ κυρίου του, ὅτι κατὶ συνέβη εἰς αὐτόν». Τὸ παιδί πού διαβάζει: μένει μὲ τὴν πολὺ στραβὴ ἐντύπωση πῶς τὸ ἄλογο γυρίζει ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ τὸ δυστύχημα στοὺς συγγενεῖς, ἐνῶ ἀπλούστατα μιᾶς και μείνη χωρὶς ὀδηγό, γυρίζει φυσικά στὸ στάβλο του. Μὰ ἀμέσως παρακάτω μᾶς λέγει, «ἂν φανευθῆ εἰς τὸν πόλεμον ὁ κύριός του, μένει πλησίον του λυπημένος» δηλαδή ὁ ἵππος. «Ὡστε τὸ ἄλογο εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνῃ και ν' ἀποφασίξῃ, ἂν ὁ κύριός του πέθανε ἀπὸ τὴν καρδιά του ἢ ἂν τὸν κτύπησε κλέφτης κι ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογο, πῶς πρέπει νὰ τρέξῃ πίσω, ἐνῶ ἂν σκοτωθῆ στὸν πόλεμο, πῶς πρέπει νὰ λυπηθῆ και νὰ μείνη κοντά του.

Και πάλι τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 27): «² Ἀλλὰ τὰ ὄντα (τοῦ λαγοῦ) διαίτ εἶναι τόσο μεγάλα; ἠρώτησεν πάλιν ἡ Μαρία» — «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούῃ καλῶς διὰ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς ἐχθροὺς του οἱ ὁποῖοι εἶναι πολλοί», ἀπαντᾷ ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ στὰ παιδιὰ του πῶς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἶναι «πρὸ πάντων οἱ ἄγρωποι, αἱ ἀλώπεκες, και οἱ λύκοι». Και ρωτᾷ πάλι τὸ παιδί «Και διαίτ τὸν κυνηγοῦσι τόσο τὸν καϊμένον τὸν λαγόν;» Και ἀπαντᾷ ὁ πατέρας. «Διότι ἔχει πολὺ νόστιμον κρέας». Τί γνώσεις ἔδωσε τοῦ παιδιοῦ ἢ ἢ ἐξηγήσῃ αὐτή; Μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλό του α) τὸ παιδί θὰ κἀνῃ τὴ σκέψη πῶς και ἄλλα ζῶα ἔχουν νόστιμο κρέας, σὰν π.χ. τὰ ψάρια, τὰ ὀρτύκια, οἱ πέρδικες, τὰ ἐλαφάκια και τόσα ἄλλα ζῶα πού κυνηγᾷ και σκοτώνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ τὰ φάγῃ, και πού βέβαια θὰ φοβοῦνται πολὺ τὸν ἄνθρωπο και θὰ θέλουν και αὐτὰ νὰ τὸν ἀποφεύγουν, και ὅμως δὲν ἔχουν μεγάλα ἄφτια σὰν τὸ λαγὸ νὰ «ἀκούουν καλῶς και ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἐχθροὺς των οἱ ὁποῖοι εἶναι πολλοί», και τουλάχιστον ἐπίσης ἐπικινδύνει ὅσο και γιὰ τὸ λαγὸ — β) τὸ παιδί θὰ ρωτήσῃ γιατί και ὁ γάιδαρος ἔχει και αὐτὸς μεγάλα ἄφτια, ἐνῶ δὲν ἔχει νόστιμο κρέας και δὲν ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς τοὺς ὁποῖους ν' ἀποφεύγῃ. Ἄν τὸ διήγημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ θέλῃ νὰ ἐξηγήσῃ στὸ παιδί τὴ θεωρία τοῦ Darwin, πῶς δηλ. ἀνάλογα μὲ τίς ἀνάγκες πού γεννᾷ τὸ περιβάλλον κάθε ζῶου ἀναπτύσσονται τὰ κατάλληλα ὄργανα, ἔπεσε ἔξω. Ἡ ἐξηγήσῃ τοῦ πατέρα μάλλον θὰ τὸ βάλῃ τὸ δύστυχο σὲ ἀπορίες μεγάλες πού δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ λύσῃ.

Ἀκόμη μερικὲς φυσικὲς ἐξηγήσεις πού εἶναι μαργαριταράκια:

«Ἡ ἀηδὼν ἀγαπᾷ μετὰ πάθους τὴν ἐλευθερίαν. Ἐὰν αἰχμαλωτισθῆ, προσπαθεῖ κατὰ τὸν προῶτον μῆνα νὰ σπάσῃ τὴν κεφαλὴν κτυπῶσα αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὄροφης τοῦ κλωβίου». (Γ, σ. 21) ἔτσι ἐξηγεῖ ὁ συγγραφέας τὶς προσπάθειες τοῦ πουλιοῦ νὰ σπάσῃ τὸ κλουβὶ πού τὸ βαστά.— «Τὴς πρώτας ἐπὶ ἢ ὀκτὼ ἡμέρας ζητεῖ ν' ἀποθάγῃ ἐξ ἀσιτίας», δηλ. γυρεύει ν' αὐτοκτονήσῃ, ἐνὼ τὸ δῦστυχο εἶναι ἀμάθητο νὰ τρώγῃ κλεισμένο καὶ γυρεύει νὰ φύγῃ νὰ πάῃ νὰ βρῆ φαγί! — «Ὁ ἰέραξ εἶναι κακὸν πτηνόν· ἀρπάζει καὶ κατατρώγει ὄρνιθας καὶ ὄρνιθια». (B, σ. 1). «Ὅστε ὁ ἄνθρωπος πού ἀρπάζει καὶ τρώγει βόδια, ἀρνιά, πουλιὰ καὶ τόσα ἄλλα, τί εἶναι; — «Ὁ ἄνεμος ζηλεῦει συνήθως τὸ μεγαλεῖον τῆς δρυὸς καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκριζώσῃ αὐτήν». (Γ, σ. 34).— Ἐὰν ποτε ταξιδεύης, θὰ ἴδῃς ὄπισθεν τοῦ πλοίου σου ἀγέλην δελφίνων νὰ σκιριτᾷ ἐκ χαρῆς, νὰ βυθίζηται καὶ ν' ἀναφαίνεται ἔμπροσθεν πάλιν. Αἰτία τῆς χαρῆς ταύτης τοῦ δελφίνου εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον». (Γ, σ. 77). Νομίζω πὼς ὕστερα ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ παράδειγμα, εἶναι περιττὸ νὰ ζητήσω ἄλλο δεῖγμα γιὰ τὶς κωμικὲς γνώσεις πού μαζεύει τὸ ἐλληνοπόυλο στὰ σχολικὰ του βιβλία.

Μὰ δὲν ἀρκοῦν αὐτά· πρέπει νὰ λογαριάσωμε καὶ τὶς κωμικὲς ἀνοησίες τοῦ ὕφους· π.χ. «Ἐπίσης γνωστὸς ἄλωνισμὸς εἶναι ὁ γινόμενος διὰ παχείας σανίδος, ἐφ' ἧς συνήθως ἀνέροχεται παιδίον τι ἢ τέλειος ἀνὴρ». (Σ, σ. 11). Ἄραγε ἂν τοῦ λείπη ἕνα μάτι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνέθῃ στὴ σανίδα; Καὶ παρακάτω: «Ὁ σκύλος ἔσεισε τὴν οὐρᾶν, ἐφίλησε τὴν χεῖρα τῆς κυρίας του καὶ ἔφαγε τὸ γλύκισμα». (Γ, σ. 66). Μὴ γίνῃ, παρακαλῶ, καμιὰ παρανόησι καὶ νομίσῃ κανένας πὼς τὸ «ἐφίλησε» εἶναι λάθος τυπογραφικόν. Παρακάτω μᾶς λέγει ἡ κυρία τί σημαίνει «τὸ φίλημα τοῦ σκύλλου» τῆς.— «Καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν ρῖνα τοῦ Ἄνδρου καὶ σῶρει αὐτὴν δυνατά». (A, σ. 15). Ποῦ ἀραγε; — «Ἐξωθεν ὄλα τὰ μῆλα ἔχουσι φλοιόν». Ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ εἶνε τὸ μέρος τοῦ μήλου, τὸ ὁποῖον τρώγομεν, καὶ οἱ σπόροι αὐτοῦ». (A, σ. 51). «Ἡ ἀγαθὴ Ρωξάνη... ἀφῆκε κρηφίως νὰ πέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἐν διπλωμένον χαρτίον... Τὸ ἐν ἐκ τῶν τέκνων τῆς χήρας εἶδε τὸ χαρτίον, τὸ ἀνέλαβε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του (Γ, σ. 85). Τὸ ἀνέλαβε θὰ πῆ σήκωσε. — «Πρὸς ἐξαγωγὴν λοιπὸν τοῦ ἄνθρακος σκάπτιονσι βαθέα καὶ πλατεὰ φρέατα, διὰ τῶν ὁποίων κατέρχονται οἱ ἐργάται. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἐν γένει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ φρέατος σχηματίζουσιν ὁδοὺς κόπροντες τοὺς ὀρυκτοὺς ἄνθρακας». — «Τὸ μὲν (πιῶμα)

ήρωοποιησμένον φρικωδῶς ἐκολύμβα ἐπὶ τοῦ μαύρου αἵματος...». Αὐτὸ εἶναι τὸ γαλλικὸ «nageait dans le sang», ποῦ ἑλληνικὰ δὲ σημαίνει τίποτε· πῶς μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ κολυμπᾷ ἀφοῦ ἦταν πεθαμένος; (Ε, σ. 157). — «*Ἀνῆλθον ἀκολούθως εἰς τὸ κατὰστρομα καὶ ἀφοῦ ἠδ'χαρίστησαν τὸν ἀγαθὸν ναύτην (ἀγαθὸς γιατί τοῦς ἔδειξε τὸ πλοιο) κατέβησαν εἰς τὴν λέμβον*». «Ὀλη ἡ ἀνθρωπότητα διαιρεῖται σὲ «ἀγαθοὺς» καὶ «κακοὺς», ἐπίσης καὶ ἔλη ἡ φύση· ἔτσι βλέπομε τὸ καλὸν πτηνὸν καὶ τὸ κακὸν πτηνὸν ἀναλόγως ποῦ μᾶς εὐχαριστεῖ ἢ μᾶς δυσαρεστεῖ.

✱

Ἄνοιγω τ' ἀγγλικά Royal Readers καὶ τὰ συγκρίνω μὲ τὰ δικά μας ἀναγνωστικά. Ἄναφέρω τ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία, γιατί ἀπ' ἔλα τὰ σχολικά ἀναγνωσματάρια ποῦ εἶδα καὶ φυλλομέτρησα, τὰ βρίσκω ἀνώτερα, προπάντων στὸ ἠθοπλαστικὸ μέρος. Τὰ διηγήματα, ἀπὸ τὸ ἀλφαβητάριο ὡς τὸ 6. βιβλίον, ποῦ εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀποτείνονται πάντα στὴν ὑπερηφάνεια τοῦ παιδιοῦ, στὴν τιμότητα, στὴν καρδιά, στὴν παλικαριά, στὴ φιλοτιμία του. Ἐνα παιδί ποῦ ἀνατράφηκε μὲ αὐτὲς τίς ἀναγνώσεις καὶ τίς ἐνωσε, δὲν μπορεῖ πῶς νὰ πῆ φέματα, νὰ κἀνῃ μικροὺς ὑπολογισμοὺς, νὰ καταδεχτῆ τίς μικροπονηριῆς καὶ μικροπροστυχιῆς, ἔστω γιὰ νὰ ξεφύγῃ καμιά μεγάλη τιμωρία.

Στὸν πρόλογο κάθε χωριστοῦ τόμου, βλέπομε τὴν ἴδια ἰδέα: — (Α' χρόνος) «Τὸ βιβλίον τοῦτο γράφηκε μὲ τὴν πρόθεση νὰ κἀνῃ τὸ παιδί νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κείνο ποῦ διαβάζει καὶ νὰ εὐχαριστιέται στὸ διάβασμα». — (Β' χρόνος) «Τὰ μαθήματα ποῦ εἶναι μέσα σκοπὸ ἔχουν νὰ ἐνδιαφέρουν τὰ μικρὰ ἔτσι ποῦ νὰ τὰ προτρέπουν νὰ διαβάζουν, ἔχι ὡς μάθημα, ἀλλ' ἀπὸ εὐχαρίστηση». — (Γ' χρόνος) «καὶ ὁ μόνος τρόπος νὰ κἀνωμε τὰ παιδιὰ νὰ διαβάζουν πολὺ εἶναι νὰ τοὺς παρουσιάζωμε ἐνδιαφέροντα θέματα γραμμένα ἔμορφα». — (Δ' χρόνος). «Τὰ μαθήματα αὐτὰ σκοπὸ ἔχουν ὄχι μόνον νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ διαβάζουν καλά, μὰ καὶ νὰ τὰ κάνουν ν' ἀγαποῦν τὴν ἀνάγνωση. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν ὅσο τὸ δυνατό τὸ πληκτικὸ καὶ μονοκόμματο ὕφος ποῦ κἀνει τίς ὥρες τοῦ σχολείου τόσο βαρετὲς γιὰ τὰ μικρὰ» κτλ.

Ἄρκει νὰ συλλογιστοῦμε μόνον τὰ δύο κεφάλαια τοῦ Γ' βιβλίου μας, «Οἱ ἄνθρακες» (σ. 150), καὶ «Τὸ θεῖον» (σ. 162), ἐπίσης καὶ τὸ κεφάλαιο «Συνεταιρισμοὶ» τοῦ Γ' βιβλίου, σελ. 12, καὶ χειρότερο

ἀκόμα, τὴν ἱστορία τῶν Φαριανῶν, στὸ Ε' βιβλίο (σ. 150 καὶ ἀκόλουθες, γιὰ νὰ καταλάβωμε πὼς τὰ δικά μας βιβλία ἐργάζονται ἀκριβῶς μὲ τὸν ἀντίθετο τρόπο, δηλ. κάνουν ὅτι μποροῦν γιὰ νὰ μισήσῃ τὸ ἑλληνοπούλο τὸ διάβασμα.

Στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τάξης, βρίσκομε ἐδῶ καὶ κεῖ κανένα καλὸ κεφάλαιο στὶς ὠφέλιμες γνώσεις, σοβαρὰ καὶ ἀπλὰ γραμμένα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλῶσσα, κατὰλληλα γιὰ παιδιὰ 12—13 χρονῶν μὰ τέτοια κεφάλαια εἶναι λίγα, καὶ πνίγονται ἀνάμεσα στὶς σχολαστικὰδες ἄλλων κεφαλαίων καὶ στ' ἀνόητα, κούφια, κακογραμμένα, σαχλὰ διηγήματα, τάχα διασκεδαστικά. Συγκρίνετε π.χ. τὸ διήγημα «Πὼς εἰς πλοῦσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν», ποῦ καλογραμμένο καὶ σὲ πολλὴ ἀπλή γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὸ γιὰ παιδί πέντε χρονῶν, ἢ τὸ ἄλλο τάχα διήγημα (σ. 43), «Πὼς προφυλάσσεται ἡ οἰκογένεια τοῦ Παύλου ἀπὸ τῆς διψθερίτιδος» (ὕγιεινή), γραμμένο μωρουδιακίστικα γιὰ νὰ πῆ σοβαρὰ καὶ σωστὰ πράματα, συγκρίνετε αὐτὰ καὶ ἄλλα ὅμοια μὲ τὸ κεφάλαιο, π.χ. «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος» (σ. 65), ἢ «Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς» (σ. 70). Πὼς εἶναι δυνατὸ τὸ ἴδιο παιδί νὰ διαβάξῃ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο; «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐκτὸς πάντα ἀπὸ τὴ δύσκολη γλῶσσα, εἶναι γραμμένο μὲ ὕψος σεμνὸ, σοβαρὸ ἕπως ταιριάζει σὲ παιδί ποῦ δὲν εἶναι πιά μωρό. Ἦ ἄλλα διηγήματα εἶναι ἓνα κωμικὸ καὶ ἀδέξιο ἀνακάτωμα ἀπὸ σοβαρὰς γνώσεις καὶ παιδιὰτικες ἀνούσιες κουθέντες, ποῦ οὔτε μικρὸ παιδί μπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ, οὔτε μεγάλον παιδί νὰ ἐνδιαφέρῃ. Ἐνῶ τ' ἀγγλικά Royal Readers εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ τελευταῖον μὲ ἐνότητα στὸ πρόγραμμα, μὲ φροντίδα καὶ ἐπιζήτηση φιλολογικῆ ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ εἶναι λογαριασμένες οἱ γνώσεις καὶ οἱ ἰδέες ποῦ βρίσκονται σὲ κάθε βιβλίον, μὲ τρόπο ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κείνον ποῦ διαβάξῃ καὶ συνάμα νὰ τὸ χωνεύῃ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ δασκάλου.

Συγκρίνετε τὸν ἀριθ. 4 τῶν ἀγγλικῶν ἀναγνωστικῶν μὲ τὸ δικὸν μας τῆς Δ' τάξης· στὸν πρόλογο τοῦ ἀγγλικοῦ λέγει: «Ἡ ἐξηγήσις τῶν δύσκολων λέξεων βρίσκειται στὴν ἀρχὴν κάθε μαθήματος. Ὁ ὀρισμὸς καὶ ἡ μετάφρασις κάθε λέξεως εἶναι ἔτσι καμωμένα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μποῦν στὴ θέσιν τῆς δύσκολης λέξεως μέσα στὸ κείμενον», δηλ. χωρὶς ν' ἀλλάξῃ καν ἡ φρασεολογία. Καὶ ἀνοίγω, στὴν τύχη τὸ Δ' ἀναγνωστικὸν μας, καὶ πέφτω σ' αὐτὴν τὴ φράσιν: «Ἡ τέφρα καὶ οἱ σπινθήρες, οἵτινες πανταχόθεν ἐκρηγνύονται, καὶ ὁ πυρῶδης

καπνός περιβάλλουσιν και πνίγουσιν αυτόν· ἐν τῇ πυκνῇ δ' ἐκείνη σκοτίᾳ, ἀγνοεῖ ποῦ βαδίζει ἢ ποῦ εὐρίσκεται, και σύρεται ὑπὸ τῶν πτερωτῶν ἵππων». Και θυμοῦμαι πάλι τὰ λόγια τῆς δασκάλισσας ποῦ μοῦ ἔλεγε πῶς σάν ἀνοίγη ἓνα ἀναγνωστικὸν δὲν τῆς κάνει ἐντύπωση, μὰ «σάν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ, ... ποπό!... μοῦ ἔρχεται νὰ τραθήξω τὰ μαλλιά μου».

Και συγκρίνω τὴν ἀκατανόητη καθαρῆουσα μὲ τὴν εὐκολη τοῦ ἐγγλεζόπαιδου γλῶσσα, ποῦ εἶναι ἡ ἴδια μ' αὐτὴν ποῦ λέγει στῆ μάνα του πῶς τὴν ἀγαπᾷ ἢ πῶς νυστάζει ἢ πῶς ἔπαιξε μὲ τὸ σκύλο του και πῶς ἀγαπᾷ πολὺ τὰ σκυλιά, γιατί στὸ σημερινὸ μάθημα διάβασε μιὰν ἱστορία ποῦ δείχνει πόσο πιστὰ εἶναι. Τὸ δικὸ μας δυστυχισμένο παιδάκι, σὰ γυρσίση σπίτι του και τὸ ρωτήσουν οἱ γονεῖς του τί ἔμαθε, θὰ τυραννιστῆ νὰ ξαναθυμηθῆ τὴν *τέφραν*, τοὺς *σπιθησας*, τὴν *σκοτίαν*, ποῦ οὔτε στάχτη, οὔτε σπῆτες, οὔτε σκοτάδι τοῦ θυμίζου, παρὰ μόνο τίς βαρετές, κουραστικὲς ὥρες τοῦ σχολείου ὅπου διάβαζε τὸ ἀκατανόητο μάθημα, ποῦ ἔχει ἀκόμα νὰ μάθῃ σάν παπαγάλος γιὰ αὐριο.

Και τί βλέπομε στ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία ποῦ νὰ μὴν τὸ ζουλέψωμε! Στὸν πρόλογο τοῦ πρώτου βιβλίου λέγει: (Γιὰ νὰ ἐνδιαφέρεται τὸ παιδὶ σὲ κείνα ποῦ διαβάζει) «μεταχειριζόμεστε πολὺ τὸ βίβλιν τῶν ζῶων καθὼς και ἐπεισόδια και πράματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ποῦ μποροῦν περισσότερο νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδάκια». Στὸν ἴδιο πρόλογο βλέπομε πόση σημασία δίνεται στῆ ζωγραφιά: «Γιὰ νὰ ὀφεληθοῦμε ἀπὸ δλόκληρη τὴν παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν εἰκόνων, πρέπει νὰ τίς ἐξετάζωμε μαζί μὲ τὰ παιδιά ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάθημα. Π. γ. (ἢ εἰκόνα παριστάνει μιὰ γάτα σ' ἓνα κλαδί, μ' ἓνα φόφιο πουλάκι στὰ νύχια τῆς) . . . — «Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ζῶον;» — «Εἶναι γάτα» — «Ποῦ βρίσκεται;» — «Στὸ κλαδί κάποιου δέντρου» — «Τί λὲς νὰ ἔκανε ἐκεῖ ἀπάνω;» — «Κυνηγοῦσε, νομίζω πουλάκια» — «Γιατί τὸ ὑποθέτετε;» — «Βαστὰ ἓνα σκοτωμένο πουλάκι στα νύχια τῆς» — «Τί εἶδος γάτα λὲς νάναι;» — «Θάναι ἀγριόγατα, σάν αὐτὲς ποῦ ζοῦν στὰ δάση».

Ἐννοεῖται πῶς γιὰ νὰ γυμνάσωμε τὴν παρατηρητικότητα και τὴν κρίση μὲ τὸν πολὺ ἔξυπνο αὐτὸν τρόπο πρέπει πρώτα πρώτα νὰ ἔχωμε ἀναγνωσματάρια μὲ καθαρὲς κι ἔμορφες εἰκόνες και μὲ καλὸ χαρτί, ὅπου θὰ τυπώνεται καλὰ ἢ ζωγραφιά. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ στοιχίσῃ ἢ ἔκδοσῃ αὐτὴ ἀκριβώτερα· τὸ ἀγγλικὸ βιβλίον ποῦ λέω κοστίζει 4 πένες, δηλ. 40 λεπτά. Τὸ ἀναλογικὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωσμα-

τάριο μὲ τις μουντζούρες γιὰ εἰκόνες καὶ τὸ κατώτερό του χαρτί στοιχίζει δρ. 1,15.

Στὸ ἀγγλικὸ ἀναγνωστικὸ ἀριθ. 5 βρῖσκω, στή σελ. 141 ἓνα κεφάλαιο μὲ ἐπικεφαλίδα «Πῶς νὰ γράφωμε γράμματα». Δὲν μποροῦσε ἄραγε νὰ μεταφραστῆ ὀλόκληρο καὶ νὰ σταλῆ σ' ἔλους τοὺς δασκάλους ἔλου τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ μπῆ σὲ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά; Μεταφράζω ἐδῶ μόνο τίς κυριώτερες συμβουλές: «α'. Γράφε ὅπως μιλάς· λέγε ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ αἰσθάνεσαι, μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ θὰ τὸ ἔλεγες ἂν ὁ ἀνταποκριτὴς σου ἦταν κοντὰ σου—β'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τίς ἀπλούστερες λέξεις ποὺ μπορεῖς νὰ βρῆς. Ἐπόφευγε μεγάλα λόγια καὶ λόγια τοῦ λεξικοῦ... Ἐὰν πολλές λέξεις σοῦ ἔλθουν στὸ νοῦ συγχρόνως, διάλεξε τὴν πιὸ ἀπλὴ καὶ τὴν πιὸ συνηθισμένη—γ'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τὴ σωστὴ λέξη γιὰ νὰ ἐκφράσης τὴν ἰδέα ποὺ ἔχεις στὸ νοῦ σου. Ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι γιὰ τὴ σαφήνεια, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο προτέρημα τοῦ ὕφους.—δ'. Ἡ φράση σου νὰ εἶναι κοντὴ—ε'. Ποτὲ μὴ μεταχειρίζεσαι δυὸ λέξεις ἂν μπορῆς μὲ μιὰ νὰ ἐκφράσης ὀλόκληρη τὴν ἔννοια ποὺ ἔχεις κατὰ νοῦ».

Καλὸ θὰ ἦταν εἰ συγγραφεῖς ποὺ γράφουν ἀναγνωστικά γιὰ τὰ παιδάκια μας νὰ τίς μελετήσουν τίς λίγες αὐτὲς φράσεις· ἴσως θ' ἀπόφευγαν τὴ βροχὴ ἀπὸ ἐπίθετα ποὺ πλημμυρίζουν τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά.

*

Περὶσσότερο ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ ἀγγλικοῦ ἀναγνωστικοῦ ζουλεύω τὴν οὐσία καὶ τὸ ὕφος του. Ἐκεῖ δὲν ἔχει κούφιεσ ρητορικὲς καὶ σοβινιστικὲς μεγαλολογίεσ σάν: «Καὶ εἶναι ἡ Πατρίς ἡμῶν ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου» (Δ, σ. 32), ἢ «Μεγίστην δόξαν περιποιεῖ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ ἡ διόρυξις τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου» (Δ, σ. 136), ἢ «Ἄλλ' ἡ θεία πρόνοια προώρριζε τὴν δόξαν ταύτην (νὰ κοπῆ ὁ Ἰσθμὸς) διὰ τὴν πατρίδα» (Δ, σ. 139), «Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν μητέρα τῶν μεγάλων τούτων τέκνων» ὅσοι δηλ. ἔκτισαν πτωχοκομεῖα, νοσοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα καὶ ἄλλα σὲ -εἶα (Γ, σ. 51).

Τὴν ἀγάπη τῆς πατρίδασ τὴν δυναμώνουν στὰ ἀγγλόπαιδα τὰ ἀγγλικὰ βιβλία μὲ τίς ἱστορικὲς σελίδεσ των, δυνατὰ καὶ σεμνὰ γραμμένεσ ἀπὸ τεχνίτεσ τῆς φιλογογίας· μὲ διηγήματα ποὺ ζυπνοῦν τὴν ὑπερφηάνεια, τὴν εὐγένεια, τὴν παλικαριά, τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ παιδιοῦ· μὲ ἠθοπλαστικὰ μαθήματα ὅπου λείπουν συστηματικὰ εἰ

αυτοθαυμασμοί, οί αισθηματικότητες, οί άμοιβές που πέφτουν από τον ουρανό, και φράσεις σαν αυτήν που αντιγράφω από το βιβλίο «Ο άμαξιλάτης κατώρθωσε να συγκρατήσει τους Ήππους· άλλ' ο Λύσανδρος εκ του τρόμου κατέπεσεν εις την χιόνα» (Γ' σ. 44), που δείχνουν τή δειλία σά φυσικό αίσθημα.

Στά δικά μας, ένας που δεν έκλεψε όταν του έτυχε περίσταση, γίνεται ήρωας, καθώς στο «Πόσον τίμιος ήτο ο 'Αριστείδης»: «Είς την παραλίαν έμμενον δεδεμένα πλοία αιχμάλωτα, κατάφορτα εκ χρυσών και άργυρών νομισμάτων. Ο 'Αριστείδης ήδύνατο, αν ήθελε, να γίνη τότε πλούσιος»· και έμως «Οί θησαυροί εκείνοι δεν ανήκον εις αυτόν· ήσαν κτήμα κοινόν των 'Αθηναίων». «Και ο 'Αριστείδης ούδὲ διενοήθη κών να κηλιδώση τὸ έντιμον αυτού όνομα» κτλ. (Γ,σ.87).

Διηγήσεις και κρίσεις τέτοιες φέρνουν αηδία· δεν είναι καν να τὰ σχολιάζω κανείς· ένας που τὰ διαβάζει μένει με τήν έντύπωση πως τόσο κοινή και γενική είναι ή κλεισιά στον Έλληνισμό, ώστε ένας που δεν είναι ληστής θεωρείται από τους πατριώτες του έξαίρεση μοναδική.

Τὰ ωραιότερα άλλωστε διηγήματα γίνονται κοινά, σαχλά, άνοστα στα χέρια των συγγραφέων του άναγνωστικού, χάνουν τή δύναμή τους, τήν ποιήση, τήν έμορφιά τους. Κοίτ. βιβλίο Δ' σ. 54 και ακόλουθες, τί γίνεται ο ωραίος μύθος του Φαέθοντος. «Τέλος εις φοβερόν τι μέρος του ουρανού χάνει τον νοῦν του, παραλύει εκ του τρόμου και παραιτεί τας ήνίας...» σ. 57, «... εν τῇ πυκνῇ δ' εκείνη σκοτίᾳ άγνοεί, που βαδίζει η που εύρίσκεται, και σύρεται υπό των πτερωτών ήπων...» (σ. 58). Κρίμα στην έμορφη εικόνα που μπορούσε να ζωγραφιστή στη φαντασία του έλληνόπουλου· ο Φαέθων όρθιος στο άρμα του, τὸ πρόσωπο άναμμένο, βάζοντας όλη του τή φιλοτιμία, όλη τή δύναμη και τήν υπερηφάνεια τῆς θεϊκῆς του γενιάς να δαμάση τὰ πτερωτά άλογα που τον παράσερναν! 'Αντίς αυτό βλέπομε έναν έλεεινό Φαέθοντα μισολιποθυμισμένο, σαλωμένο στις πλευρές του άρματος για να μην πέση, τὸ πρόσωπο άναλυμένο από τὸ σιχαμένο τρόμο που τον κάνει, αυτόν, του "Ηλιου τὸ γιό, πιό μικρό, πιό δειλό, πιό πρόστυχο από τὸ δειλότερο ανάμεσα στους ανθρώπους.

"Άλλο διήγημα από τὰ μεγαλύτερα, τὰ έμορφότερα, τὸ δράμα τὸ πιό συγκινητικό τῆς ιστορίας μας όλης και τὸ πιό μεγάλο — ο θάνατος του τελευταίου μας αυτοκράτορα — καταντᾶ και αυτό στα χέρια τους, κοινό, άψυχο, άσήμαντο. Κοίτ. «Η τελευταία χριστια-

νική τελετή ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ» (Ε' σ. 165) καὶ ἀκόλουθες «Οἱ Τούρκοι τέλος περικυκλοῦσι τὸν λαμπρόψυχον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος, βλέπων τὸν ἀφρευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του: Δὲν εἶνε κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου; ... Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ πτώματα χριστιανῶν.—Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὕστατος πάντων, τὸν οὐράνιον ἐκείνον στέφανον, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον πρότερον ἔλεγεν, ἐνθαρρύνων τοὺς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὦμον πίπτει ἡμιθανὴς κατὰ τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἐκπνέει εὐσεβῆς καὶ φιλόπατρις ὄπως καὶ ἔζησεν» (σ. 168).

Ἀλήθεια, ἡ περιγραφή αὐτὴ τὸν δείχνει «πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἀγόμενον» ὅπως μᾶς τὸ λέγει τὸ ἴδιο αὐτὸ διήγημα (σ. 167). Διαβάζοντας τὸ χλιαρό, ἀνάλατο καὶ κακογραμμμένο αὐτὸ τέλος, θὰ φανταστῇ ἄραγε ποτὲ τὸ ἑλληνόπουλο, τὸ φοβερὸ μεγαλεῖο τῆς μοναδικῆς αὐτῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας μας; Θὰ εἰκονίσῃ στὰ μάτια του τὸ ἄγριο κύμα τῶν Τούρκων σκαρφαλώνοντας τοὺς γκρεμισμένους τοίχους, ὅπου ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους τοῦ ἥρωος, μονάχος σχεδόν, σκεπασμένοις αἷματα καὶ σκόνη, πολεμὰ ἀκόμα, σὰν ἄπλὸς στρατιώτης, ὁ μεγαλύτερος τοῦ κόσμου βασιλιάς; Ἀκούει τὸ ἑλληνόπουλο ἄραγε τὴ βροντὴ τῶν κολοσσιαίων κανονιῶν τοῦ Μουχάμετ, τίς φωνῆς τῶν ἀγρίων του στρατιωτῶν; Μαντεύει τὸ δράμα ποῦ ξεσπᾷ στὴν καρδίᾳ τοῦ Βασιλιᾶ ποῦ ξέρει τὴ χώρα του χαμένη, ποῦ βλέπει σὰ χεῖμαρρο τὰ θηρία νὰ χύνωνται στοὺς δρόμους τῆς Πόλης σφάζοντας ἀδιάκριτα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ποῦ νιώθει τὴν ἀδυναμία του νὰ τοὺς σταματήσῃ, καὶ μὲ ἡρεμὴ ἀπελπισία ρίχνεται στὸ θάνατο καὶ πέφτει ἐκεῖ μόνος, ἄγνωστος, σκοτεινός; Νιώθει, τὸ ἑλληνόπουλο ποῦ διαβάζει, τὴ σκηνὴ αὐτὴ, νιώθει, φαντάζεται τὴν ἐρημία τῆς μεγάλης αὐτῆς βασιλικῆς ψυχῆς ποῦ δὲ θέλει νὰ ζήσῃ γιὰ νὰ δῇ τὸ μισοφέγγαρο ἀπάνω στὴν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ σβήνει ἐκεῖ πανέμορφη καὶ πανέρημη;...

Τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔνωσε τὸ ἑλληνόπουλο. Πέρασε κοντὰ στὴν τραγικώτερη σελίδα τῆς ἱστορίας του χωρὶς νὰ συγκινηθῇ. Ἐν τῇ διαβάσει μὲ κανέναν καλὸ δάσκαλο, μπορεῖ ὁ δάσκαλος νὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶπε τὸ βιβλίον. Μὰ τ' ἀναγνωστικά δὲν πρέπει νὰ γράφονται μὲ τὴν ἰδέα πὼς μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ὁ δάσκαλος τὸ παιδί μόνον του πρέπει νὰ μπορῇ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωσματάριο τὸ μάθημα δλόκληρο, χωρὶς κὰν νὰ καταλάβῃ πὼς εἶναι μάθημα.

Στ' ἀγγλικά Royal Readers οἱ τέτοιες ἱστορικές σελίδες εἶναι ἀριστουργηματικά, ὅλα ὑπογραμμένα ἀπὸ λογοτέχνες. Συγκρίνω τὴν «Τελευταία χριστιανικὴ τελετὴ κτλ.» τοῦ Β' βιβλίου μας, μὲ τὸ διήγημα «Ἡ πολιορκία τοῦ Κεμπέκ» σ. 169 τοῦ 5. ἀγγλικοῦ, συγκρίνω τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου μας μὲ τὸ θάνατο τοῦ στρατηγοῦ Βούλφ. Τὸ ἀγγλόπαιδο θὰ συγκινηθῆ κατάβαθα μὲ τὴν πολὺ ἀπλὴ καὶ σεμνότατη διήγηση ποὺ δείχνει ἀκόμα ἐμορφότερο καὶ μεγαλύτερο τὸ ἥρωικό τέλος τοῦ Ἰγγλοῦ στρατηγοῦ καὶ θὰ μείνῃ μέρες μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς ἀνάγνωσής αὐτῆς· ἐνῶ τὸ ἑλληνόπουλο θὰ κλείσῃ τὸ βιβλίον του μὲ χαρὰ πὼς τελείωσε καὶ ξεφορτώθηκε τὸ μάθημα.

Καὶ ὅμως οἱ Ἰγγλοι στὸ Κεμπέκ κυρίευσαν ἀπλῶς μιὰ νέα καὶ ἀπόμακρη χώρα. Ἐνῶ ἔμελλε τότε χάναμε τὴν Πόλην.

Ἀλεξάνδρεια, 28 Νοεμβρίου 1913.

0020596527

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

